

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет управління персоналом, соціології та психології

Кафедра соціоекономіки та управління персоналом

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА
ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

Соціальний менеджмент
23 – Соціальна робота
232 – Соціальне забезпечення

Форма навчання: очна (денна)
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему **«Розвиток недержавних фондів пенсійного страхування»**
(назва теми)

здобувача Скрипника Рустама Володимировича
(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доц. Верховод Ірина Сергіївна
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ) (підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: доктор економічних наук, професор Лопушняк Г.С.

(підпис)

Київ 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет управління персоналом, соціології та психології

Кафедра соціоекономіки та управління персоналом

Освітньо-професійна програма

Соціальний менеджмент

Галузь знань

23 – Соціальна робота

Спеціальність

232 – Соціальне забезпечення

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

О.М. Поплавська

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Г.С. Лопушняк

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Скрипнику Рустаму Володимировичу

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему «Розвиток недержавних фондів пенсійного страхування»

у складі комплексної теми

« _____ »

Тему затверджено наказом ректора Університету від " _____ " _____ 20__ р. № _____

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах Національного Банку України

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Теоретичні засади функціонування недержавних фондів пенсійного страхування (назва розділу)
Розділ 2	Сучасні координати розвитку недержавних фондів пенсійного страхування в Україні (назва розділу)
Розділ 3	Засади розвитку недержавних фондів пенсійного страхування в Україні (назва розділу)
Об'єкт дослідження:	діяльність вітчизняних недержавних пенсійних фондів.
Предмет дослідження:	сукупність фінансово-економічних відносин, що виникають процесі діяльності недержавних пенсійних фондів
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	визначення засад розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні на сучасному етапі.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	дослідити сутність пенсійного страхування та його роль у суспільному розвитку; визначити місце недержавних фондів у системі сучасного пенсійного страхування; проаналізувати організаційно-правові основи функціонування недержавних фондів пенсійного страхування в Україні.
У розділі 2	виокремити основні параметри пенсійного страхування в Україні на сучасному етапі; дослідити ключові тренди розвитку фондів недержавного пенсійного страхування в Україні; ідентифікувати ключові проблеми розвитку функціонування недержавних фондів пенсійного страхування.
У розділі 3	дослідити особливості зарубіжного досвіду функціонування недержавних фондів пенсійного страхування; виокремити концептуальні підходи до реалізації пенсійної реформи в Україні.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

Верховод І. С.

(ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

**Завдання одержав
здобувач**

(підпис)

Скрипник Р. В.

(ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

Реферат

РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Кваліфікаційна магістерська робота складається з трьох розділів. Перший та другий розділ мають по 3 підпункти, третій розділ має 2 підпункти. Перший розділ висвітлює теоретичні засади функціонування недержавних фондів пенсійного страхування, другий розділ є аналітичним, третій – рекомендаційним. Обсяг роботи – 83 аркуші, включаючи список використаних джерел. У дипломній роботі є 9 діаграм, 9 таблиць, 11 рисунків. Під час написання використано 51 джерело. В роботі віддзеркалено результати практичної і наукової діяльності:

1. Тези, опубліковані у матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції: «Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди» (м. Київ).

Об'єктом дослідження є діяльність вітчизняних недержавних пенсійних фондів.

Предметом дослідження є сукупність фінансово-економічних відносин, що виникають в процесі діяльності недержавних пенсійних фондів.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є визначення засад розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні на сучасному етапі.

Завдання магістерської роботи:

- дослідити сутність пенсійного страхування та його роль у суспільному розвитку;
- визначити місце недержавних фондів у системі сучасного пенсійного страхування;
- проаналізувати організаційно-правові основи функціонування недержавних фондів пенсійного страхування в Україні;
- виокремити основні параметри пенсійного страхування в Україні на сучасному етапі
- дослідити ключові тренди розвитку фондів недержавного пенсійного страхування в Україні;
- ідентифікувати ключові проблеми розвитку функціонування недержавних фондів пенсійного страхування;
- дослідити особливості зарубіжного досвіду функціонування недержавних фондів пенсійного страхування;
- виокремити концептуальні підходи до реалізації пенсійної реформи в Україні.

Вищезазначені завдання вирішуються за допомогою наступних **методів дослідження**: аналіз (для оцінки актуальних тенденцій розвитку системи недержавного пенсійного страхування в Україні), узагальнення (з метою визначення напрямів удосконалення діяльності недержавних пенсійних фондів у контексті розширення їх функціональних можливостей),

систематизація і групування (для класифікації проблем та перспектив розвитку НПФ), статистичне спостереження (для аналізу показників діяльності НПФ), математичні методи обробки інформації (для оцінки ефективності діяльності фондів).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у визначенні основних методологічних підходів до розвитку недержавних фондів пенсійного страхування, включаючи підвищення ефективності їх діяльності та регулювання.

Практичне значення дослідження полягає у формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення системи недержавного пенсійного страхування в Україні, зокрема шляхом адаптації успішного зарубіжного досвіду та розробки заходів для стимулювання розвитку ринку НПФ.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2024-2025.

Роботу завершено та захищено у 2025 році.

Ключові слова: пенсійне страхування, недержавне пенсійне страхування, недержавний пенсійний фонд, пенсійна реформа, пенсійна система.

В і д г у к
про кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету управління персоналом, соціології та психології
освітньо-професійної програми «Соціальний менеджмент»

Скрипника Рустама Володимировича

на тему: *Розвиток недержавних фондів пенсійного страхування*

1. Актуальність теми: Проблема пенсійного забезпечення є однією з найбільш актуальних у сучасних економічних реаліях, оскільки державні пенсійні системи в багатьох країнах, зокрема в Україні, стикаються з фінансовими труднощами через демографічні зміни, дефіцит Пенсійного фонду та нестачу ефективних механізмів накопичувального страхування. У цьому контексті розвиток недержавних фондів пенсійного страхування (НПФ) є важливим напрямом для диверсифікації джерел фінансування пенсійної системи, що сприяє підвищенню рівня соціальної захищеності населення. Магістерська робота присвячена дослідженню функціонування та перспектив розвитку НПФ в Україні, їхньому місцю в загальній системі пенсійного страхування, а також аналізу основних тенденцій і проблем, що виникають у процесі їхньої діяльності. Особлива увага приділяється зарубіжному досвіду та можливостям його адаптації до вітчизняних умов, що робить тему дослідження надзвичайно важливою для формування ефективної та стійкої пенсійної системи.

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи:

- В 1-му розділі повно висвітлені теоретичні аспекти досліджуваної теми.
- Дотримано адресності наведеної в 1-му розділі КМР інформації: на кожне твердження, кожен цифровий матеріал та факт тощо є посилання з зазначенням автора та номера джерела в списку літератури. Є посилання на усі зазначені в списку літератури джерела.
- Критично проаналізовано наведену інформацію: кожне твердження, кожен цифровий матеріал, факт тощо проаналізовані з визначенням позитивних та негативних моментів.
- Наведено власну авторську позицію щодо критично проаналізованої інформації та способів розв'язання виявлених проблем.
- В розділі 2 використана тільки та інформація, яка сприяє досягненню цілей аналізу.
- Проаналізовано організаційно-правові основи функціонування недержавних фондів пенсійного страхування в Україні.
- Виокремлено основні параметри пенсійного страхування в Україні на сучасному етапі.
- Досліджено ключові тренди розвитку фондів недержавного пенсійного страхування в Україні.
- Ідентифіковано ключові проблеми розвитку функціонування недержавних фондів пенсійного страхування
 - Аналіз актуальності предмета дослідження та стану справ з досліджуваної теми представлений текстом, таблицями, рисунками та відповідними тлумаченнями і висновками.
- 2-й розділ закінчується систематизацією виявлених проблем і причин.
- В 3-му розділі висвітлено усі можливі рекомендації щодо усунення виявлених у ході аналізу проблем. Усі рекомендації мають тісний зв'язок з виявленими в аналітичній частині КМР проблемами.
- У роботі дотримано логічності в ланцюгу тема-об'єкт-предмет-мета-завдання-висновки.
- Актуальність дослідження обґрунтована та пов'язана з об'єктом дослідження.
- Вступ та реферат містять усі необхідні елементи.
- Висновки повністю, але стисло відображають зміст КМР і власні здобутки автора щодо досліджуваної теми.
- Текст КМР та ілюстративні матеріали оформлено відповідно до вимог.
- Результати дослідження апробовано на Міжнародній науково-практичній конференції: «Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди» (Київ, 07 листопада 2024 р.), надруковано тези доповіді: Скрипник Р. Ключові проблеми функціонування недержавних фондів пенсійного страхування в Україні. Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди. Збірник наукових матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 07 листопада 2024 р. – К., КНЕУ (електронне видання), 2024.- 290 с. С. 278 – 279.

3. Наявність самостійних розробок автора. Виявлено ключові проблеми розвитку функціонування недержавних фондів пенсійного страхування в Україні на сучасному етапі. Окреслено пріоритетні заходи щодо покращення діяльності вітчизняних НПФ, а саме: вдосконалення регуляторної бази, розширення податкових стимулів для роботодавців та громадян, а також посилення фінансової грамотності населення. Розроблено основні напрями удосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Визначено концептуальні підходи до реалізації пенсійної реформи в Україні. Зазначено, що для України особливо актуальним є створення прозорих механізмів регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів, стимулювання участі роботодавців у формуванні пенсійних внесків, а також інтеграція цифрових технологій у процес управління пенсійними накопиченнями. Ці заходи дозволять підвищити ефективність пенсійної системи, адаптувати її до сучасних викликів та створити сприятливі умови для забезпечення гідного рівня життя громадян у пенсійному віці.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій. У ході дослідження було розглянуто ключові теоретичні засади функціонування НПФ, визначено їхню роль у соціально-економічному розвитку та місце в пенсійній системі України. Аналіз організаційно-правових основ діяльності НПФ дозволив сформулювати висновки щодо ефективності чинної нормативно-правової бази та необхідності її вдосконалення. Практична цінність роботи полягає у: визначенні основних тенденцій та проблем розвитку НПФ в Україні на сучасному етапі; формулюванні рекомендацій щодо покращення механізмів регулювання та стимулювання діяльності НПФ; оцінці перспектив впровадження найкращих світових практик у сфері пенсійного страхування в українській реалії. Автор переважно коректно використовує самостійно побудовані динамічні ряди показників, що характеризують різні аспекти еволюції ролі недержавних пенсійних фондів в економіці, а також демографічні й макроекономічні умови, впливові щодо темпів їх розвитку. Також автор погоджує як еволюційний підхід до логіки викладення, виділяючи етапи та основні фактори динаміки розвитку недержавного пенсійного забезпечення, так і інструменти компаративістики, характеризуючи роль недержавних фондів пенсійного страхування в Україні порівняно з розвинутими Європейськими країнами та США. Отримані результати можуть бути використані як для подальших наукових досліджень, так і для практичного застосування державними органами, що займаються пенсійною реформою, а також учасниками ринку пенсійного страхування.

5. Наявність недоліків:

Попри комплексний підхід до дослідження проблематики НПФ, магістерська робота має певні обмеження, які можуть бути враховані в подальших наукових дослідженнях:

- аналіз функціонування НПФ базується переважно на відкритих статистичних даних, що можуть мати певні неточності або бути застарілими;
- недостатньо враховано поведінкові аспекти учасників НПФ, що можуть суттєво впливати на ефективність їхньої діяльності;
- використання лише номінальних (в цінах поточного року, як визначає їх сам автор) вартісних показників у достатньо тривалих (7 – 9 років) рядах динаміки іноді знижує якість кількісних методів обґрунтування авторських поглядів;
- рисунок 1.6 сканований, не дотримано вимог щодо перенесення таблиць на іншу сторінку, що є недоліком з оформлення роботи.

Проте, наведене не впливає на загальне позитивне враження від роботи та дозволяє вважати її цілісною, а висновки обґрунтованими теоретично й емпірично та відповідними поставленим завданням.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: робота допущена до захисту з оцінкою **60** балів.

Науковий керівник доцент, кандидат економічних наук

(посада, учене звання, науковий ступінь)

_____ Верховод І.С.

(підпис) (прізвище, ініціали)

“ ___ ” _____ 20__ р

Рецензія
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти, студента Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана, ОПШ «Соціальний менеджмент»
Скрипника Рустама Володимировича
Тема: **«РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ ПЕНСІЙНОГО**
СТРАХУВАННЯ»

Актуальність теми кваліфікаційної магістерської роботи зумовлена необхідністю створення ефективної та стійкої пенсійної системи, яка забезпечить громадянам достатній рівень фінансової безпеки у старості. В умовах демографічних змін та зростаючого навантаження на солідарну систему недержавне пенсійне страхування стає важливим інструментом диверсифікації джерел пенсійного забезпечення та підвищення загальної стійкості економіки.

Якість проведеного дослідження. В цілому якість опрацювання матеріалів свідчить про обґрунтованість зроблених висновків та наданих рекомендацій. Автор не тільки обмежується констатацією певних фактів чи наукових позицій інших фахівців, але й висловлює власну думку з тих чи інших проблем розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення, особливо в умовах військового стану. Для підтвердження авторської позиції зібрано та опрацьовано великий загал статистичних даних Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Української асоціації інвестиційного бізнесу стосовно розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення на сучасному етапі.

Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи. Кваліфікаційна магістерська робота виконана на високому науково-методичному рівні. Її результати були представлені на 1 науково-практичній конференції. Практична значимість висновків і рекомендацій. Удосконалення окремих аспектів реалізації пенсійної реформи в Україні є надзвичайно важливим процесом, навіть в умовах військового стану. В кваліфікаційній магістерській роботі обґрунтовані окремі рекомендації, які можуть бути використані в даному ракурсі.

Зауваження. В цілому представлена кваліфікаційна магістерська робота виконана на високому рівні, проте, можна виділити і окремі дискусійні положення. Зокрема, на наш погляд, потребує глибшого дослідження саме окремі аспекти зарубіжного досвіду стосовно регулювання даного ринку з боку національного регулятора.

Кваліфікаційна магістерська робота на тему: «Розвиток недержавних фондів пенсійного страхування» повністю відповідає вимогам до кваліфікаційних магістерських робіт та рекомендується до захисту із високою позитивною оцінкою.

Голова правління
ПРАТ «КУА АПФ «КУБ» к.е.н. Вовк Є.О.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ	6
1.1. Сутність пенсійного страхування та його роль у суспільному розвитку.....	6
1.2. Місце недержавних фондів у системі сучасного пенсійного страхування	16
1.3. Організаційно-правові основи функціонування недержавних фондів пенсійного страхування в Україні.....	26
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ КООРДИНАТИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	35
2.1 Основні параметри пенсійного страхування в Україні на сучасному етапі.....	35
2.2. Ключові тренди розвитку фондів недержавного пенсійного страхування в Україні.....	43
2.3. Ідентифікація ключових проблем розвитку функціонування недержавних фондів пенсійного страхування.....	54
РОЗДІЛ 3. ЗАСАДИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	63
3.1. Зарубіжний досвід функціонування недержавних фондів пенсійного страхування.....	63
3.2. Концептуальні підходи до реалізації пенсійної реформи в Україні.....	70
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82

ВСТУП

Актуальність теми даного дослідження зумовлена сучасними демографічними, економічними та соціальними викликами. Зростання тривалості життя, старіння населення та збільшення фінансового навантаження на державні пенсійні системи змушують шукати альтернативні джерела пенсійного забезпечення. Недержавні пенсійні фонди (НПФ) стають важливим інструментом для диверсифікації пенсійного доходу, підвищення фінансової стабільності громадян та розвитку економіки через акумулювання довгострокових інвестиційних ресурсів.

Окрім того, в умовах зростаючої нестабільності державних пенсійних систем в Україні розвиток НПФ є стратегічно важливим напрямом. Недостатній рівень довіри до цих інституцій, низька фінансова грамотність населення та обмеженість регуляторного поля стримують їх потенціал. У цьому контексті дослідження проблем і перспектив розвитку НПФ є важливим для підвищення ефективності пенсійного забезпечення, забезпечення фінансової безпеки громадян та економічного зростання країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку недержавних фондів пенсійного страхування (НПФ) досліджували як українські, так і зарубіжні науковці, аналізуючи аспекти пенсійної реформи, фінансової стабільності, управління пенсійними активами та регуляторного забезпечення. Особливості формування та функціонування пенсійного забезпечення в Україні були предметом дослідження таких науковців, як Василик О. Д., Васьківська К. В., Березіна С. Б., Базилевич В. Д., Бевзенко О. В., Буряченко О. Є., Жернакова В. В., Петрушка О. В., Пікус Р. В., Приказюк Н. В., Руська Р. В., Третяк Д. Д., Хемій А. С. Серед зарубіжних дослідників цю проблему вивчали такі вчені, як Гулемард А. М., Гунстерен Х., Амаглобелі Д., Анспач Д., Арза К., Добра-Норіс Е., Джонсон П., Дибчак Л., Квадагно Дж., Кохлі М., Майлз Дж., Рейн М., Шлуді М. та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення засад розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні на сучасному етапі.

У рамках окресленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити сутність пенсійного страхування та його роль у суспільному розвитку;
- визначити місце недержавних фондів у системі сучасного пенсійного страхування;
- проаналізувати організаційно-правові основи функціонування недержавних фондів пенсійного страхування в Україні;
- виокремити основні параметри пенсійного страхування в Україні на сучасному етапі
- дослідити ключові тренди розвитку фондів недержавного пенсійного страхування в Україні;
- ідентифікувати ключові проблеми розвитку функціонування недержавних фондів пенсійного страхування;
- дослідити особливості зарубіжного досвіду функціонування недержавних фондів пенсійного страхування;
- виокремити концептуальні підходи до реалізації пенсійної реформи в Україні.

Об'єкт дослідження – це діяльність вітчизняних недержавних пенсійних фондів.

Предмет дослідження – це сукупність фінансово-економічних відносин, що виникають в процесі діяльності недержавних пенсійних фондів.

Методи дослідження. У процесі дослідження в магістерській роботі застосовувалися загальні методи наукового пізнання та методологічного дослідження. Серед них: аналіз (для оцінки актуальних тенденцій розвитку системи недержавного пенсійного страхування в Україні), узагальнення (з метою визначення напрямів удосконалення діяльності недержавних пенсійних фондів у контексті розширення їх функціональних можливостей), систематизація і групування (для класифікації проблем та перспектив

розвитку НПФ), статистичне спостереження (для аналізу показників діяльності НПФ), математичні методи обробки інформації (для оцінки ефективності діяльності фондів).

Наукова новизна, теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Наукова новизна роботи полягає у визначенні основних методологічних підходів до розвитку недержавних фондів пенсійного страхування, включаючи підвищення ефективності їх діяльності та регулювання. Практична значущість полягає у формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення системи недержавного пенсійного страхування в Україні, зокрема шляхом адаптації успішного зарубіжного досвіду та розробки заходів для стимулювання розвитку ринку НПФ.

Характер виконання кваліфікаційної роботи. Робота виконана в ініціативному порядку.

Наукова апробація отриманих результатів. Автор кваліфікаційної магістерської роботи брав участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди» (Київ, 07 листопада 2024 р.). Надруковано тези доповіді: Скрипник Р. Ключові проблеми функціонування недержавних фондів пенсійного страхування в Україні. Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди. Збірник наукових матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 07 листопада 2024 р. – К., КНЕУ (електронне видання), 2024. 290 с. С. 278 – 279.

Інформаційна база дослідження відображає узагальнений список праць провідних вітчизняних та зарубіжних спеціалістів у сфері недержавного пенсійного забезпечення. Це, зокрема, наукові публікації в наукових фахових виданнях, навчальні посібники та підручники. Статистичну основу кваліфікаційної бакалаврської роботи склали: статистичні дані Державної Служби статистики, статистичні дані НКЦПФР.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

1.1. Сутність пенсійного страхування та його роль у суспільному розвитку

Пенсійне страхування є важливою складовою системи соціального захисту, спрямованою на забезпечення громадян фінансовою підтримкою у непрацездатному віці. Його сутність полягає в акумулюванні та розподілі коштів для створення стабільного доходу громадянам, які вийшли на пенсію. Завдяки пенсійному страхуванню суспільство отримує можливість знизити рівень бідності серед літніх людей, забезпечити їм гідний рівень життя та підвищити соціальну стабільність у країні.

Роль пенсійного страхування у суспільному розвитку є багатогранною. Воно виступає не лише інструментом соціального захисту, а й важливим фактором економічного зростання. Пенсійні фонди сприяють формуванню довгострокових інвестиційних ресурсів, які можуть бути використані для розвитку інфраструктури, підтримки підприємництва та реалізації державних програм. Таким чином, пенсійне страхування забезпечує баланс між інтересами суспільства, економіки та кожного окремого громадянина.

У сучасних умовах кожна держава приділяє значну увагу соціальному захисту населення, оскільки ця система заходів спрямована на забезпечення гідного матеріального і соціального становища громадян. Соціальний захист є насамперед питанням соціальної справедливості та важливим чинником забезпечення стабільного економічного розвитку. Він не обмежується перерозподілом доходів, а включає комплекс заходів, спрямованих на

запобігання негативним явищам в економіці, зниженню рівня життя населення та надмірній диференціації доходів [1, с.16].

Як зазначають науковці Баластрик І., Базилевич В., Кичко І., «соціальний захист населення» – це закріплена на законодавчому рівні система державних гарантій і реалізації прав усіх політичних, соціально-демографічних груп громадян та окремих осіб на забезпечення їх гідного існування та життєдіяльності. Ці гарантії втілюються через соціально-економічні, правові та політичні механізми, які забезпечують право громадян на працю, отримання допомоги у разі безробіття чи втрати працездатності (повної або часткової) [2, с. 150; 3, с. 148].

Отже, основна суть соціального захисту полягає у запобіганні зниженню рівня життя населення, особливо тих соціальних груп, чий дохід опустився нижче межі бідності. Система соціального захисту спрямована на підтримку найбільш вразливих верств населення, забезпечуючи їм базові умови для гідного існування.

Пенсії є важливим елементом системи соціального захисту, адже вони забезпечують громадянам стабільний дохід у випадках втрати працездатності, досягнення пенсійного віку чи настання інших соціальних ризиків. Завдяки пенсіям держава виконує свої зобов'язання щодо підтримки громадян, які не можуть забезпечити себе самостійно через об'єктивні обставини. Це сприяє зменшенню рівня бідності серед літніх людей, забезпеченню їхнього гідного життя та підтримці соціальної рівності в суспільстві.

Пенсійне забезпечення також відіграє ключову роль у підтримці соціальної стабільності. Воно гарантує громадянам базовий рівень соціальної захищеності, що знижує соціальну напругу та створює передумови для сталого розвитку суспільства. Пенсії допомагають не лише уникнути крайньої бідності серед непрацездатного населення, але й підтримувати економічний баланс через стимулювання споживання. Пенсійні виплати є важливим інструментом перерозподілу фінансових ресурсів, спрямованим на зміцнення економічної стійкості суспільства.

Окрім того, пенсії мають значення і з точки зору соціальної справедливості, адже вони встановлюють зв'язок між розміром виплат і трудовим вкладом особи впродовж її активного життя. Пенсійна система стимулює громадян до легальної зайнятості та участі в страхових внесках, що є важливим для забезпечення її фінансової стійкості. Таким чином, пенсії не лише виконують соціальну функцію, але й сприяють економічній та демографічній стабільності, виконуючи роль фундаменту системи соціального захисту.

Наступним важливим елементом соціального захисту є пенсійне забезпечення, оскільки пенсійна система становить одну з ключових складових соціального захисту суспільства. На сучасному етапі розвитку національної економіки питання пенсійного забезпечення є однією з найбільш актуальних та складних проблем трансформаційного процесу. Для повного усвідомлення значення пенсійного забезпечення в системі соціального захисту важливо проаналізувати сутність пенсійної системи та пенсійного страхування, центральним елементом яких є пенсії.

Пенсійне забезпечення є найважливішою складовою соціального захисту населення, основними завданнями та цілями якого є захист громадян від бідності після досягнення пенсійного віку, підвищення рівня життя пенсіонерів, встановлення залежності розміру пенсій від заробітку та трудового стажу, забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи та стимулювання громадян до накопичення коштів на старість [4, с. 112].

Одним із ключових інститутів соціального захисту осіб, які втратили працездатність, є пенсійне страхування. Як об'єктивна основа соціального страхування, воно виступає однією з головних форм соціального захисту, що базується на страховому методі. Цей метод передбачає внесення обов'язкових платежів до спеціальних фондів суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форми власності чи виду господарської діяльності, а також особами, що працюють за трудовим договором. Зібрані кошти держава використовує для матеріального забезпечення громадян.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV та Основ законодавства України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» від 14 січня 1998 року № 23, пенсійне страхування визначається як система матеріального забезпечення непрацездатних громадян пенсіями, допомогою та іншими формами підтримки у випадках хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних причин, досягнення пенсійного віку чи інших обставин. Це забезпечення здійснюється за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків роботодавцями, громадянами, а також з бюджетних та інших джерел, визначених законодавством [5].

Також, слід проаналізувати основні підходи вітчизняних науковців до визначення поняття «пенсійне страхування», і цю інформацію буде подано в табл. 1.1.

Таблиця 1.1. Підходи до визначення поняття «пенсійне страхування» у вітчизняній літературі

Автор	Визначення
Базилевич В. Д. [6]	Пенсійне страхування – це складова соціального захисту населення, що реалізує механізм страхування громадян на випадок втрати працездатності чи досягнення пенсійного віку
Сирота І. М. [7]	який пропонує враховувати певні моменти щодо змісту пенсійного страхування, а саме: поперше, не можна пов’язувати призначення пенсії з настанням постійної або стійкої непрацездатності громадян, адже деякі пенсії призначаються незалежно від стану індивідуальної працездатності громадян, що звертаються за пенсією, а іноді і без урахування їх віку; по-друге, пенсії не є винагородою за попередню трудову діяльність, хоча б тому, що, як зазначає автор, їх розмір «само по собі невеликий, незначний... явно не тягне на компенсацію за минулу працю»; потрете, незважаючи на те, що природа пенсій визначається обов’язком суспільства утримувати своїх непрацездатних громадян, пенсії в умовах ринку соціальних послуг поступово втрачають аліментарний характер
Бойко М. Д. [8]	Пенсійне страхування – це система матеріального забезпечення непрацездатних громадян пенсіями, допомогою, іншими видами забезпечення, які надаватимуться із настанням пенсійного віку, у зв’язку з втратою годувальника чи настанням інвалідності за рахунок коштів Пенсійного фонду України чи Фонду соціального страхування»
Колот А. М. [9]	Пенсійне страхування — це економічний механізм, що забезпечує акумуляцію фінансових ресурсів і перерозподіл доходів для підтримки

	соціально-економічного балансу між поколіннями»
Жернаков В. В. [10]	Пенсійне страхування — це система страхових правовідносин між застрахованими особами, роботодавцями та страховими установами, що регулюється законодавством
Третяк Д. Д. [11]	Пенсійне страхування — це форма соціального страхування, яка забезпечує громадянам право на фінансову підтримку у пенсійному віці за рахунок акумульованих страхових внесків
Юрій С. І. [12]	пенсійне страхування – це гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок хвороби, втрати працездатності; одна з найважливіших основних форм соціального захисту, в основу якої покладено страховий метод, тобто внесення в особливі фонди обов'язкових платежів суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів господарської діяльності та особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, і використання державою цих коштів для матеріального забезпечення громадян

Джерело: [складено автором на основі праць вказаних вчених]

Аналізуючи визначення подані в табл. 1.1 можна відзначити, що пенсійне страхування є багатогранним поняттям, яке досліджувалося різними науковцями з акцентом на його соціальні, економічні та правові аспекти. Усі автори погоджуються, що пенсійне страхування є невід'ємною частиною системи соціального захисту, спрямованою на забезпечення матеріальної підтримки громадян у разі втрати працездатності, досягнення пенсійного віку або інших соціальних ризиків. Визначальною спільною рисою є розуміння пенсійного страхування як механізму акумуляції коштів через внески громадян, роботодавців або держави, які формують грошові фонди для здійснення пенсійних виплат. Водночас усі підходи підкреслюють, що пенсійне страхування регулюється законодавством, яке визначає умови функціонування цієї системи.

Водночас у підходах різних авторів є й відмінності. Наприклад, Базилевич В.Д. зосереджується на механізмі страхування громадян, підкреслюючи його функціональність. Колот А.М. робить акцент на економічному механізмі пенсійного страхування, аналізуючи його роль у перерозподілі доходів між поколіннями та підтримці соціально-економічного балансу. Сирота І.М. детально описує природу пенсій, вказуючи на втрату їх аліментарного характеру в умовах сучасного ринку соціальних послуг. Жернакова В.В. розглядає пенсійне страхування як систему правовідносин

між застрахованими особами, роботодавцями та страховими установами, акцентуючи на його правовій основі.

Інші автори, як-от Бойко С., розглядають пенсійне страхування через призму матеріального забезпечення громадян, зосереджуючись на різноманітних формах виплат (пенсії, допомоги тощо). Третяк Д.Д. та Юрій С.І. описують пенсійне страхування як форму соціального страхування, підкреслюючи його залежність від акумульованих страхових внесків і державного регулювання. При цьому Юрій С.І. найбільш детально аналізує страховий метод, виділяючи джерела фінансування, серед яких обов'язкові платежі, внески найманих працівників і використання державних коштів.

Таким чином, спільною основою для визначення пенсійного страхування є його соціальна спрямованість, фінансова основа та законодавче регулювання. Відмінності у підходах проявляються в акцентах на правових, економічних або функціональних аспектах, що відображає багатогранність поняття та його важливість у системі соціального захисту.

Ефективне функціонування пенсійної системи є важливим напрямом державної політики, оскільки воно безпосередньо впливає на соціальну стабільність і рівень добробуту значної частини населення. Проте сучасний стан пенсійного забезпечення в Україні стикається з низкою економічних і демографічних викликів. Однією з найгостріших проблем залишається високий рівень тіньової зайнятості, що суттєво зменшує надходження до Пенсійного фонду. Додаткові труднощі спричинені нестачею гідно оплачуваних робочих місць, що призводить до низького рівня пенсійних відрахувань, а також значними обсягами трудової міграції, яка загострює дефіцит робочої сили. Окрім цього, зростаюча різниця між доходами працюючих громадян і пенсіонерів підриває принцип соціальної справедливості, що вимагає термінових заходів щодо реформування пенсійної системи.

Узагальнюючи наведені визначення поняття «пенсійне страхування», можна виділити його ключові характеристики: по-перше, це регулярні

грошові виплати; по-друге, джерелом коштів для таких виплат є спеціальні страхові фонди; по-третє, розмір пенсії визначається індивідуально залежно від внесків і стажу; по-четверте, пенсії призначаються у разі досягнення пенсійного віку, набуття необхідного трудового стажу, інвалідності чи втрати годувальника.

Основними завданнями системи пенсійного страхування є наступні (Рис. 1.1.):

Рисунок 1.1 Основні завдання системи пенсійного страхування в Україні

Джерело: систематизовано за [13-14]

Особливу увагу слід звернути на те, що пенсійна система має значний вплив на соціальне, суспільно-політичне та фінансово-бюджетне життя держави. Успішність її функціонування визначається здатністю забезпечувати високий рівень виплат пенсіонерам, що є показником ефективності діяльності інституту пенсійного забезпечення.

Українська пенсійна система значною мірою базується на солідарному рівні та функціонує в умовах дефіциту Пенсійного фонду. Це змушує державу

постійно покривати нестачу коштів за рахунок державного бюджету, створюючи додаткове навантаження на державні фінанси.

Система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів (Рис. 1.2.)

Рисунок 1.2. Система пенсійного забезпечення в Україні

Джерело: систематизовано за [15].

Якщо говорити в цілому, то система пенсійного забезпечення в Україні є важливим елементом соціального захисту населення, спрямованим на забезпечення гідного рівня життя громадян у непрацездатному віці. Вона базується на багаторівневій моделі, яка поєднує принципи солідарності, накопичення та добровільної участі. Ця система покликана вирішувати завдання соціальної стабільності, фінансової стійкості та підтримки економічного балансу. З огляду на демографічні виклики, низький рівень доходів і міграцію працездатного населення, пенсійна система України

перебуває у процесі реформування. Сьогодні вона включає три основні рівні, кожен з яких має свої особливості та функції.

Перший рівень пенсійної системи представляє собою солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка базується на принципах взаємної підтримки та субсидування. Фінансування пенсійних виплат і надання соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів Пенсійного фонду України відповідно до визначених законодавчих норм. Основні положення функціонування цієї системи регламентуються Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який встановлює порядок накопичення та розподілу пенсійних внесків, а також умови призначення виплат. [5].

Основні характеристики цього рівня:

- Джерелом фінансування є обов'язкові внески роботодавців та працівників.
- Розмір пенсій залежить від тривалості трудового стажу та заробітної плати.
- Система має дефіцит фінансування через демографічні виклики, тіньову зайнятість та низький рівень зарплат.

Другий рівень пенсійної системи – це накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка функціонує на основі індивідуального накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді. Ці кошти спрямовуються на фінансування витрат, пов'язаних з виплатою довічних пенсій відповідно до укладених договорів страхування, а також на здійснення одноразових виплат. Основним принципом цієї системи є персоніфіковане накопичення, що дозволяє забезпечити громадянам більш прогнозоване пенсійне забезпечення, залежне від суми внесених коштів та інвестиційного доходу фонду.

Особливості цього рівня:

- Базується на принципі особистої відповідальності громадян за своє пенсійне забезпечення.

- Внески накопичуються на індивідуальних рахунках застрахованих осіб.
- Другий рівень поки що не реалізований в Україні, що є суттєвим недоліком у контексті пенсійної реформи.

Третій рівень – це система недержавного пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на добровільній участі громадян, роботодавців та їхніх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень. Метою цієї системи є забезпечення громадян пенсійними виплатами на умовах і в порядку, встановлених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення [16, с. 30].

Ключові особливості третього рівня:

- Участь у системі є добровільною.
- Розмір виплат залежить від суми внесків і доходів від інвестиційної діяльності фондів.
- Цей рівень активно функціонує, але потребує вдосконалення регулювання та стимулювання участі громадян.

Можна відзначити, що діюча система пенсійного забезпечення в нашій державі має забезпечувати соціальний захист громадян у старості, але на сьогодні стикається з низкою викликів, серед яких фінансова нестабільність, демографічні зміни та недостатня ефективність реформ. Розвиток усіх рівнів, особливо накопичувального і недержавного, є критично важливим для забезпечення стійкості пенсійної системи [17-18].

Пенсійне страхування є важливою складовою соціального захисту, оскільки забезпечує громадянам стабільний фінансовий дохід у разі втрати працездатності, досягнення пенсійного віку або інших життєвих обставин. Його роль у суспільстві є багатогранною: воно не лише підтримує соціальну справедливість, але й створює економічні передумови для стабільності та розвитку. В умовах сучасних економічних і демографічних викликів пенсійне страхування стає важливим інструментом забезпечення гідного рівня життя для літніх людей та інших уразливих категорій населення. Водночас воно

виступає потужним економічним механізмом акумуляції довгострокових інвестиційних ресурсів, які сприяють розвитку економіки.

На сьогодні система пенсійного страхування в Україні базується на принципах солідарності, накопичення та добровільності, що відображено в її трирівневій структурі. Кожен рівень виконує свої функції та завдання, які спрямовані на забезпечення фінансової стабільності та соціальної захищеності громадян. Однак, попри реформаторські зусилля, пенсійна система України стикається з численними викликами, такими як демографічний спад, високий рівень тіньової зайнятості та недостатня ефективність управління пенсійними фондами. Аналіз сутності пенсійного страхування та його ролі в суспільстві дає змогу глибше зрозуміти основні проблеми системи та знайти шляхи їх вирішення.

1.2. Місце недержавних фондів у системі сучасного пенсійного страхування

Недержавні пенсійні фонди (НПФ) займають важливе місце в сучасній системі пенсійного страхування, виступаючи ефективним механізмом додаткового соціального захисту громадян. У контексті реформування пенсійної системи України НПФ відіграють ключову роль у формуванні довгострокових фінансових ресурсів, які забезпечують підвищення рівня життя громадян у старості. В умовах зростаючих демографічних викликів, таких як старіння населення, еміграція працездатних громадян та дефіцит бюджету Пенсійного фонду, розвиток недержавного пенсійного страхування стає важливим напрямком підвищення фінансової стійкості системи соціального захисту.

Недержавні пенсійні фонди доповнюють перший (солідарний) рівень пенсійної системи, базуючись на добровільній участі громадян, роботодавців

та інших суб'єктів. Їх головна мета полягає у накопиченні та ефективному управлінні пенсійними коштами, що створює можливості для забезпечення додаткових пенсійних виплат. Разом з тим, функціонування НПФ стимулює фінансову грамотність населення та сприяє розвитку інвестиційного ринку. Проте їх розвиток в Україні стримується низкою проблем, серед яких недостатній рівень довіри громадян до таких інституцій, низька фінансова культура та обмеженість законодавчої бази. У цьому контексті аналіз місця і ролі НПФ у системі пенсійного страхування є актуальним для підвищення ефективності функціонування всієї пенсійної системи.

Недержавні пенсійні фонди, на відміну від банків і страхових компаній, є неприбутковими організаціями, основною метою яких є забезпечення довгострокової дохідності пенсійних активів. Їхня діяльність зосереджена на інвестуванні коштів із метою отримання доходу, який перевищує рівень інфляції, а також на мінімізації ризику довголіття для громадян у майбутньому. Крім того, НПФ створюють додаткові джерела фінансування для пенсіонерів, сприяючи залученню довгострокових інвестиційних ресурсів. Відмінності між цими установами в аспекті пропозиції заощаджувальних інструментів та їх особливості наведені в табл. 1.2.

Досвід економічно розвинених країн свідчить, що найбільш законодавчо захищеними та ефективно функціонуючими фінансовими посередниками, здатними акумулювати значні обсяги довгострокових фінансових ресурсів, є недержавні пенсійні фонди та страхові компанії, що спеціалізуються на страхуванні життя. Вони не лише враховують індивідуальні потреби клієнтів, а й ефективно трансформують накопичені кошти у інвестиційний капітал, що сприяє розвитку економіки та забезпеченню фінансової стабільності системи пенсійного забезпечення. Саме їхня діяльність заслуговує на особливу увагу в межах даного дослідження, оскільки вони відіграють ключову роль у забезпеченні надійного та стійкого пенсійного захисту громадян.

Таблиця 1.2. Порівняльна характеристика здійснення недержавного пенсійного забезпечення різними фінансовими посередниками

Критерій	Недержавні пенсійні фонди	Компанії зі страхування життя	Банки
Вид договору	Пенсійний контракт або пенсійна схема	Договір пенсійного страхування	Депозитний пенсійний рахунок
Особа, на користь якої сплачуються внески	Учасник недержавного пенсійного фонду	Застрахована особа	Вкладник
Пенсійні кошти	Зобов'язання фонду в грошовому вираженні перед учасником	Страхові резерви відповідно до договорів пенсійного страхування	Сума вкладів
Види пенсійних виплат	Пенсія на визначений строк, одноразова пенсійна виплата, договір страхування довічної пенсії з компанією зі страхування життя	Довічна пенсія (ануїтет), пенсія на визначений строк з гарантією виплат або одноразова пенсійна виплата	Одноразова пенсійна виплата
Вид забезпечення	Пенсійний контракт, що передбачає накопичення коштів через недержавний пенсійний фонд	Договір страхування життя як форма пенсійного забезпечення	Пенсійний вклад, що оформлюється у банку

Джерело: систематизовано за [19-21]

Хоча депозити в банках сьогодні залишаються одним із найбільш надійних і найменш ризикових інструментів для довгострокового збереження коштів в Україні, вони не здатні забезпечити достатнього рівня ефективності системи недержавного пенсійного забезпечення. Це пояснюється відсутністю диверсифікованої інвестиційної стратегії, яка є ключовою для забезпечення стабільності та розвитку системи у довгостроковій перспективі. Без належного функціонування таких фінансових посередників, як НПФ та страхові компанії, що займаються страхуванням життя, визначення їхньої провідної ролі в системі недержавного пенсійного забезпечення України,

подальший розвиток цієї системи буде супроводжуватися значними ризиками та перешкодами.

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – це організація, яка займається збиранням та інвестуванням пенсійних внесків, а також веденням індивідуальних пенсійних рахунків учасників пенсійної системи. Основна суть діяльності НПФ полягає в наданні працівникам можливості робити внески на власний пенсійний рахунок, кошти з якого використовуються для виплати пенсій після досягнення пенсійного віку або за інших умов, передбачених пенсійним законодавством. Як правило, НПФ функціонують на комерційній основі, встановлюючи власні правила щодо внесків, інвестиційної діяльності та виплат пенсій [22, с. 57].

Система недержавного пенсійного забезпечення базується на принципах добровільної участі та індивідуального обліку пенсійних рахунків. Вона характеризується прозорістю умов і механізмів функціонування, фінансовою стійкістю та регулюється відповідними державними органами. Учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення можуть бути фізичні особи, недержавні пенсійні фонди, роботодавці та фінансові установи. Їх взаємодія створює механізм для накопичення пенсійних активів і забезпечення додаткових пенсійних виплат, що доповнюють державну пенсійну систему.

Основні функції недержавних пенсійних фондів подано на наступному рис. 1.3.

Більш детально опишемо кожен із поданих на рис. 1.3 функцій недержавних пенсійних фондів.

Накопичувальна функція недержавних пенсійних фондів полягає у формуванні фінансових резервів для пенсійних виплат учасникам. Це здійснюється шляхом регулярного внесення коштів роботодавцями, фізичними особами або іншими зацікавленими сторонами на рахунки учасників фонду. Ця функція забезпечує фінансову стабільність системи пенсійного страхування, дозволяючи акумулювати кошти для довгострокових

потреб громадян, що у свою чергу сприяє їх фінансовій безпеці в пенсійному віці.

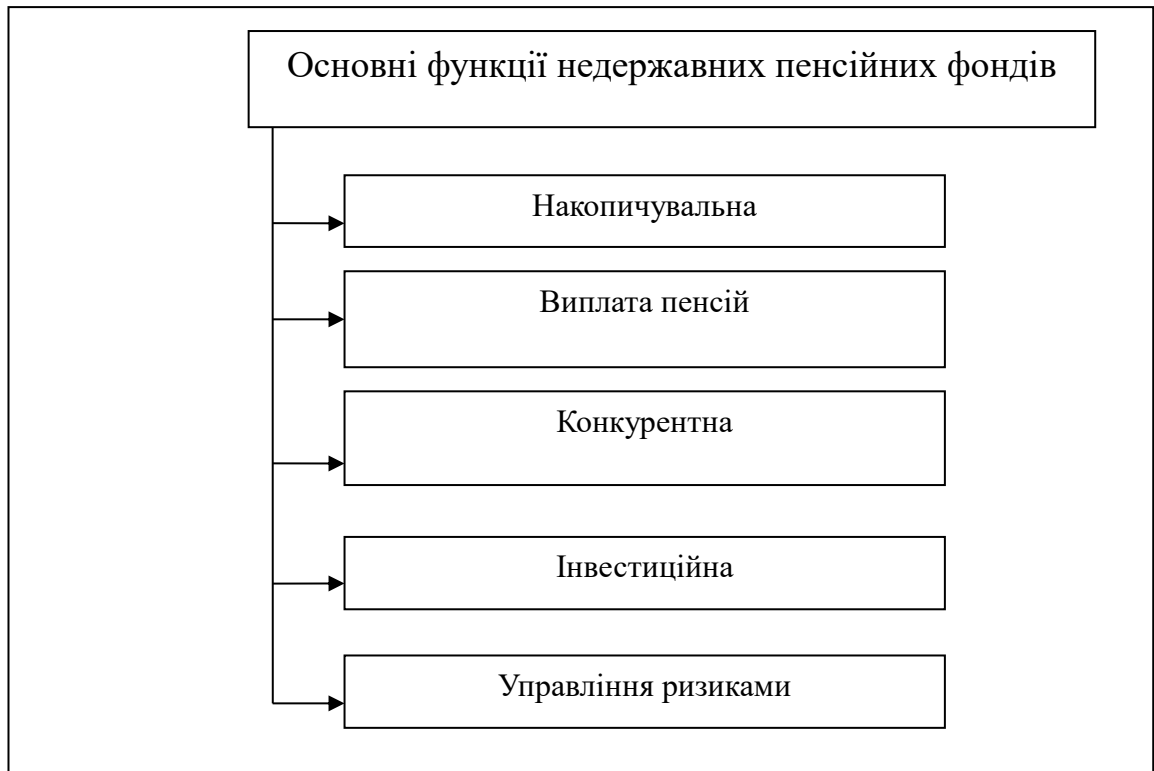

Рисунок 1.3. Таксономія основних функцій недержавних пенсійних фондів

Джерело: [23, с. 45]

Функція виплати пенсій. Основна мета недержавних пенсійних фондів – здійснення пенсійних виплат своїм учасникам у визначений строк. Це можуть бути регулярні виплати, одноразові виплати або пенсії на довічний термін залежно від умов договору. Завдяки цій функції НПФ забезпечують громадянам додатковий дохід у пенсійному віці, що дозволяє підвищити їх рівень життя та компенсувати недостатність державного пенсійного забезпечення.

Конкурентна функція спрямована на забезпечення ринкових механізмів у сфері пенсійного страхування. Недержавні пенсійні фонди конкурують між собою за учасників, пропонуючи вигідніші умови накопичення, вищу дохідність інвестицій та прозорість діяльності. Ця

функція стимулює покращення якості послуг, зростання довіри населення та підвищення ефективності роботи фондів.

Інвестиційна функція. Недержавні пенсійні фонди виконують роль інвесторів, акумулюючи кошти учасників та вкладаючи їх у різні фінансові інструменти. Мета цієї функції полягає в отриманні додаткового доходу, який перевищує рівень інфляції, з одночасним забезпеченням безпеки вкладених коштів. Інвестиційна діяльність НПФ також сприяє розвитку економіки через залучення фінансових ресурсів у довгострокові інвестиційні проекти [23, с. 48].

Функція управління ризиками є ключовою для забезпечення стабільності та надійності недержавних пенсійних фондів. Вона включає моніторинг та мінімізацію інвестиційних ризиків, захист накопичень учасників від ринкових коливань та довгострокове планування. Завдяки ефективному управлінню ризиками НПФ забезпечують стійкість своїх фінансових результатів і надійність виконання зобов'язань перед учасниками [24, с. 92].

Недержавні пенсійні фонди здійснюють управління інвестиціями, спрямовуючи пенсійні накопичення на зростання та збереження заощаджень своїх учасників. Основною метою їхньої інвестиційної діяльності є забезпечення достатнього доходу для майбутніх пенсійних виплат. Розробка інвестиційної стратегії фонду базується на аналізі зовнішніх та внутрішніх факторів, таких як нормативно-правове регулювання, економічні умови та фінансовий стан фонду. При цьому вони дотримуються ключових принципів: надійності, збереження, ліквідності, прибутковості, повернення вкладень та диверсифікації активів. Досягнення успіху в інвестиційній діяльності значною мірою залежить від ефективного управління ризиками, досвіду фонду та якісної інформаційної діяльності.

Інвестиційна стратегія НПФ включає визначення цілей, принципів, обмежень, структури портфеля та системи управління ризиками. Вона розробляється на основі аналізу економічної ситуації, ринкових умов, ризиків

і потенційної доходності. Фонди активно управляють своїми інвестиційними портфелями, використовуючи різноманітні види активів для забезпечення стабільності, збереження капіталу та отримання прибутку. Українські НПФ, як правило, формують портфелі з активів із мінімальним рівнем ризику, що дозволяє зберегти кошти населення від інфляційних втрат і водночас забезпечити помірне зростання капіталу [25, с. 215].

В Україні недержавні пенсійні фонди (НПФ) функціонують за моделлю пенсійних схем контрактного типу. Залежно від характеру зобов'язань та розподілу інвестиційного ризику і ризику тривалості життя, НПФ в Україні класифікуються як схеми з визначеними внесками.

Види недержавних пенсійних фондів поділяються наступним чином (рис. 1.4).

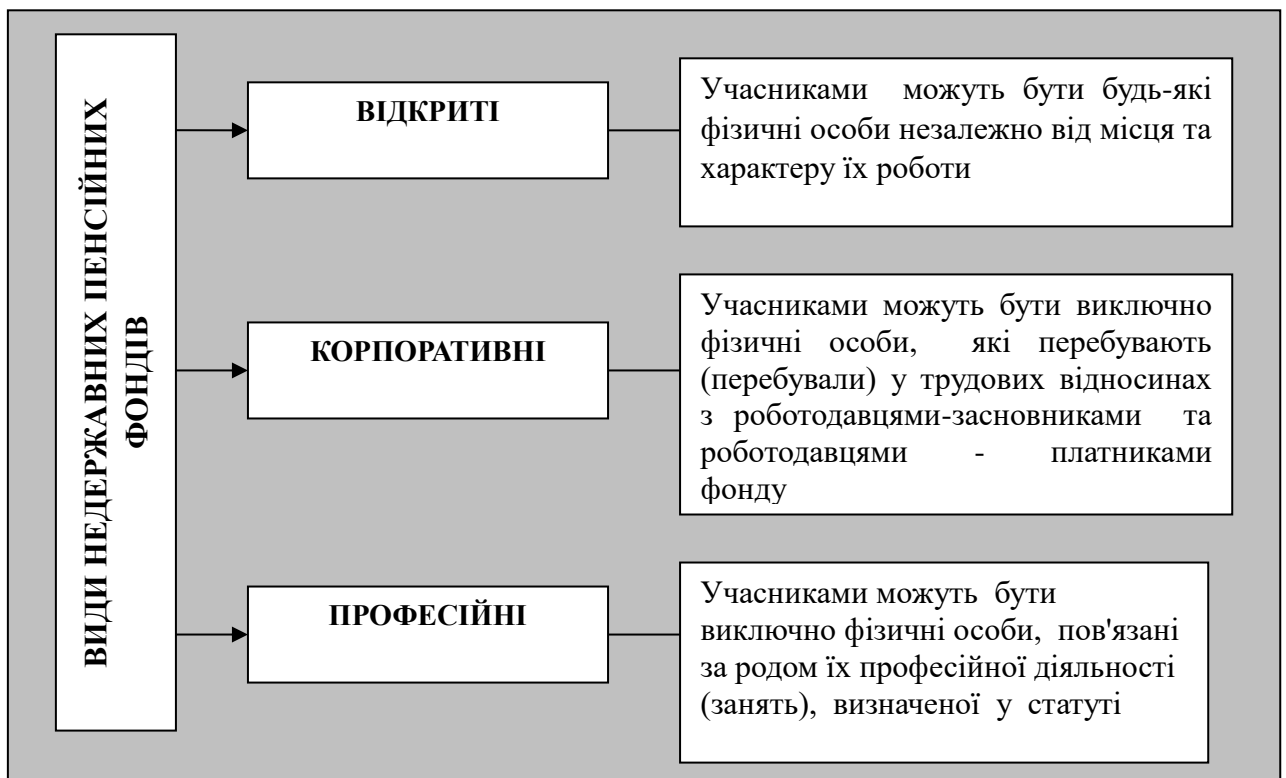

Рисунок 1.4. Види пенсійних фондів в Україні

Джерело: систематизовано за [26, с. 20].

Класифікація недержавних пенсійних фондів (НПФ) за типами відкритості та специфікою учасників є важливим аспектом організації їх

діяльності. Згідно з наведеною схемою, НПФ поділяються на три основні види: відкриті, корпоративні та професійні.

Відкриті пенсійні фонди доступні для будь-яких фізичних осіб незалежно від їхнього місця роботи, професійної діяльності чи інших обмежень. Такий формат дозволяє громадянам вільно обирати фонд для пенсійних накопичень, що сприяє широкому залученню населення до системи недержавного пенсійного забезпечення. Відкриті фонди є універсальними, оскільки можуть задовольнити потреби різних соціальних та професійних груп.

Корпоративні пенсійні фонди створюються роботодавцями для своїх працівників і призначені виключно для фізичних осіб, які перебувають (або перебували) у трудових відносинах із роботодавцем-засновником фонду. Фінансування таких фондів часто здійснюється за рахунок внесків роботодавців, що є частиною соціальних гарантій для працівників. Корпоративні НПФ стимулюють лояльність співробітників і забезпечують їм додаткові переваги в пенсійному віці.

Професійні пенсійні фонди об'єднують учасників, які пов'язані з певною професійною діяльністю або галуззю. Членство у таких фондах залежить від роду занять, що зазвичай закріплено у статуті фонду. Ці фонди створюються для забезпечення потреб конкретних професійних спільнот, що дозволяє враховувати специфіку їх діяльності та ризиків.

Дослідження пенсійних фондів передбачає детальне вивчення їх класифікаційних характеристик, що дозволяє зрозуміти особливості функціонування та структуру цих інституцій. Серед інших, додаткових класифікаційних ознак слід виділити ступінь охоплення членів та характер членства.

1. За ступенем охоплення членів

Ця класифікація визначає рівень організації фондів залежно від кількості учасників та типу їхньої взаємодії. Виділяють такі типи пенсійних фондів:

- Колективні пенсійні фонди: створюються для працівників одного підприємства або установи. Їх метою є забезпечення пенсійних виплат для співробітників, які працюють у межах однієї організації. Такий тип фондів стимулює довготривалу зайнятість і є інструментом корпоративної соціальної відповідальності.

- Групові пенсійні фонди: об'єднують учасників, які належать до однієї галузі, професійної спільноти або регіону. Вони сприяють забезпеченню стабільності та довіри серед членів, адже об'єднують людей із подібними інтересами.

- Фонди пов'язаних членів: ці фонди організуються для груп осіб, пов'язаних спільними інтересами, наприклад, членів однієї асоціації або професійної спілки. Їх функціонування часто базується на спеціальних умовах, які враховують специфіку діяльності учасників.

- Індивідуальні пенсійні фонди: створюються для окремих осіб, які бажають самостійно накопичувати кошти на пенсію. Вони дозволяють індивідуально формувати пенсійний портфель, вибираючи стратегію інвестування, що відповідає особистим цілям та фінансовим можливостям [27, с. 125].

2. За характером членства

Ця класифікація визначає доступність пенсійних фондів для участі залежно від умов вступу:

- Закриті пенсійні фонди: доступ до таких фондів мають лише певні категорії осіб, наприклад, працівники конкретного підприємства або члени певної організації. Закриті фонди забезпечують обмежений доступ, що дозволяє краще контролювати ресурси та враховувати інтереси вузького кола учасників.

- Відкриті пенсійні фонди: доступні для участі будь-яким фізичним чи юридичним особам без обмежень за професією, місцем роботи чи іншими критеріями. Відкриті фонди орієнтовані на широке охоплення населення,

сприяючи масовому пенсійному накопиченню та залученню значних інвестиційних ресурсів [28, с. 111].

Така класифікація пенсійних фондів за ступенем охоплення членів та характером членства дозволяє глибше зрозуміти їхню структуру та механізми роботи. Вона також надає змогу ідентифікувати специфічні особливості різних типів фондів, що є важливим для їх розвитку в умовах сучасної економіки. Такі підходи сприяють адаптації пенсійних фондів до потреб різних соціальних і професійних груп, забезпечуючи фінансову стабільність та соціальну захищеність громадян.

Як висновок слід відзначити, що недержавні пенсійні фонди відіграють ключову роль у формуванні сучасної пенсійної системи України, доповнюючи державний рівень соціального захисту. Їх функціонування спрямоване на накопичення коштів для забезпечення додаткових пенсійних виплат громадянам, які досягли пенсійного віку або втратили працездатність. НПФ дозволяють залучити довгострокові інвестиції, що сприяє фінансовій стабільності системи та забезпечує зростання рівня життя громадян. Однак розвиток цих фондів в Україні стримується низкою викликів, серед яких низький рівень довіри до таких інституцій, слабка фінансова грамотність населення та обмежене регулювання.

Для посилення ролі недержавних пенсійних фондів у системі пенсійного страхування необхідно вдосконалювати законодавчу базу, популяризувати фінансову грамотність серед громадян та стимулювати участь роботодавців. Забезпечення прозорості діяльності фондів, підвищення дохідності пенсійних активів та зниження інвестиційних ризиків є критично важливими кроками для підвищення ефективності НПФ. Ці зміни дозволять покращити фінансову стійкість пенсійної системи, адаптувати її до сучасних викликів та створити сприятливі умови для забезпечення добробуту громадян у пенсійному віці.

1.3. Організаційно-правові основи функціонування недержавних фондів пенсійного страхування в Україні

Організаційно-правові основи функціонування недержавних фондів пенсійного страхування в Україні є важливою складовою системи соціального захисту населення. Недержавні пенсійні фонди (НПФ) відіграють ключову роль у формуванні додаткового пенсійного забезпечення, яке доповнює солідарну систему державного пенсійного страхування. Їх діяльність базується на добровільній участі громадян та роботодавців, які накопичують кошти для забезпечення фінансової стабільності у пенсійному віці. Система недержавного пенсійного страхування ґрунтується на принципах прозорості, фінансової стійкості та регулюється відповідними законодавчими актами України.

Законодавча база, яка визначає функціонування НПФ в Україні, створює умови для їхньої діяльності, зокрема регулює порядок збирання та інвестування внесків, формування пенсійних активів, а також надання виплат. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють цю сферу, є Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» та підзаконні акти, що визначають механізми контролю та нагляду за діяльністю НПФ. Ефективне функціонування таких фондів сприяє зміцненню фінансової системи країни, розширенню можливостей для громадян щодо додаткового пенсійного забезпечення та забезпеченню довгострокової стійкості пенсійної системи в цілому.

В першу чергу слід відзначити, що в світовій практиці, можна виокремити кілька ключових висновків щодо правового та інституційного оформлення послуг із недержавного пенсійного забезпечення:

1. Пенсійні системи, як складова фінансової інфраструктури, є відносно новим явищем і перебувають на етапі розвитку. Це пояснює різноманітність організаційних форм фінансових установ, які пропонують

послуги з пенсійного забезпечення, а також структуру національних пенсійних систем, яка відрізняється в різних країнах.

2. Вибір типу пенсійного плану ініціаторами (засновниками) залежить від таких факторів, як особливості пенсійного законодавства, традиції соціального забезпечення, що склалися у країні, цілі засновників і членів фонду, а також податкові стимули. Ці фактори найбільш яскраво демонструють взаємозв'язок між фінансовою інфраструктурою країни та пенсійними фондами.

3. Пенсійні системи мають унікальну особливість – вони розраховані на довгостроковий період, охоплюючи щонайменше два покоління. Тому позитивні та негативні риси таких систем стають очевидними лише через кілька десятиліть після їхнього запровадження.

4. Моделі пенсійних систем, які на певному етапі вважалися ефективними, поступово втрачають свої переваги під впливом змін у політичному та економічному середовищі. Внаслідок цього навіть міжнародні фінансові організації, які зазвичай формують рекомендації на основі стандартизованих моделей, останнім часом почали більш гнучко підходити до аналізу розвитку пенсійних систем, враховуючи їхню еволюцію та унікальні національні особливості [29, с. 444].

Незважаючи на різноманітність пенсійних планів, не можна виділити жоден тип, який би мав абсолютну перевагу над іншими. Ефективність функціонування пенсійних планів у сфері пенсійного забезпечення залежить від двох основних груп факторів.

Перша група включає результативність управлінських рішень, спрямованих на формування фінансових ресурсів пенсійного плану та їх інвестування. Це передбачає розробку стратегії накопичення та управління активами, що забезпечує стабільність і дохідність пенсійних накопичень.

Друга група охоплює ефективність роботи зовнішнього фінансового середовища, у якому функціонує пенсійний план. Це включає елементи

фінансової інфраструктури, такі як регуляторні органи, фінансові установи та ринкові механізми, які сприяють стабільності та розвитку пенсійних систем.

У світовій практиці пенсійні плани класифікують за різними ознаками, що дозволяє систематизувати їх залежно від специфіки функціонування, організації та інвестиційної політики (рис. 1.5).

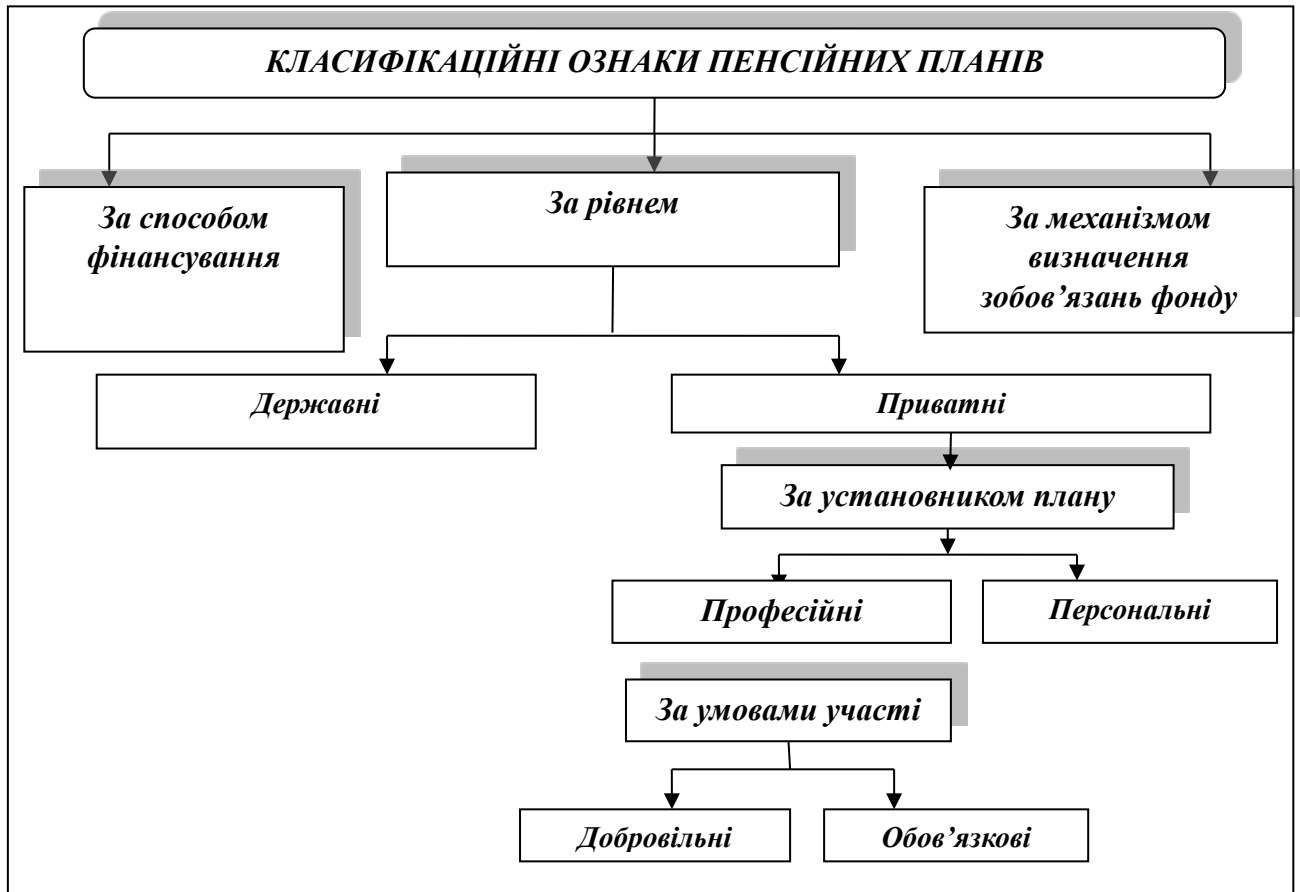

Рисунок 1.5. Класифікаційні ознаки пенсійних планів

Джерело: систематизовано авторами за [30]

Пенсійний план (угода або схема) є юридично зобов'язуючим контрактом, основна мета якого полягає у забезпеченні вигодоотримувача (бенефіціара) пенсійними виплатами. Ці виплати не можуть бути здійснені до досягнення пенсійного віку, визначеного законодавством, за винятком випадків, коли це передбачено фінансовими санкціями. Такий контракт може бути складовою частиною трудового договору, формулюватися в правилах або документах пенсійного плану чи бути окремим документом. Крім

пенсійного забезпечення, пенсійні плани можуть включати додаткові вигоди, наприклад, виплати у випадках інвалідності.

Класифікація пенсійних планів

1. За способом фінансування:

- **Фондовані пенсійні плани:** накопичують активи, спеціально призначені для оплати пенсійних виплат. Ці активи можуть бути як резервами, врахованими у балансі спонсора плану, так і окремими фінансовими фондами. Основним джерелом виконання зобов'язань є накопичені резерви.

- **Нефондовані пенсійні плани:** фінансуються безпосередньо з внесків спонсора (роботодавця) або учасника плану. У таких планах пенсійні виплати здійснюються за рахунок поточних внесків, без попереднього створення фінансових резервів.

2. За рівнем:

- **Державні пенсійні плани:** керуються урядом, як центральними, так і регіональними органами виконавчої влади. Традиційно базуються на принципі солідарності, проте останнім часом спостерігається тенденція до фондування або передачі управління пенсійними планами приватним установам.

- **Приватні пенсійні плани:** адмініструються недержавними установами, такими як роботодавці або приватні оференти послуг.

3. За установником плану (приватні плани):

- **Професійні пенсійні плани:** засновуються роботодавцем або юридичною особою і пов'язані з трудовими відносинами. У більшості випадків сплату внесків здійснює роботодавець (спонсор), хоча у деяких випадках внески можуть сплачувати також працівники.

- **Персональні пенсійні плани:** укладення таких планів не залежить від трудових відносин. Фізичні особи самостійно формують умови контракту, хоча роботодавець також може сплачувати внески до таких планів.

Персональні плани іноді обмежують доступ для певних категорій учасників [30].

Ця класифікація пенсійних планів дозволяє зрозуміти їх функціональні особливості та механізми реалізації, враховуючи потреби як роботодавців, так і працівників, а також індивідуальних учасників.

Якщо перейти до правових основ вітчизняної системи недержавного пенсійного забезпечення, то як вже було зазначено, основними нормативно правовим актом, який регулює цю діяльність є Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" [19].

На основі цього закону, недержавне пенсійне забезпечення здійснюється на основі таких принципів:

1. Умови недержавного пенсійного забезпечення чітко визначаються на законодавчому рівні.
2. Фізичні особи повинні бути зацікавлені у використанні можливостей недержавного пенсійного забезпечення.
3. Створення пенсійних фондів є добровільним рішенням юридичних і фізичних осіб, об'єднань фізичних та юридичних осіб.
4. Участь фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення, а також вибір виду пенсійної виплати є добровільними, за винятком випадків, передбачених законом.
5. Роботодавці приймають рішення про внесення пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення на добровільній основі.
6. Роботодавці мають економічну мотивацію здійснювати пенсійні внески на користь своїх працівників у межах системи недержавного пенсійного забезпечення.
7. Якщо роботодавець розпочав внесення пенсійних внесків, він не має права безпідставно відмовитися від подальших внесків на користь працівників.

8. Учасники пенсійного фонду, які беруть участь в одній пенсійній схемі, мають рівні права [19].

Ці принципи створюють фундамент для функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення, забезпечуючи прозорість, добровільність та рівноправність учасників.

Пенсійний фонд діє на підставі статуту, який затверджується засновниками фонду, і повинен відповідати вимогам Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення".

Систему накопичувального недержавного пенсійного забезпечення в Україні подано на наступному рис. 1.6.

Рисунок 1.6. Система накопичувального недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Джерело: систематизовано за [31]

Учасниками недержавного пенсійного фонду (НПФ) можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Участь фізичних осіб у будь-якому НПФ є добровільною, за винятком випадків, визначених чинним законодавством. Законодавство гарантує право кожної фізичної особи

обирати й бути учасником декількох пенсійних фондів, що сприяє гнучкості у пенсійному накопиченні та дозволяє ефективніше розподіляти власні фінансові ресурси для майбутнього пенсійного забезпечення.

Вкладниками фонду на користь учасників можуть виступати різні суб'єкти, якщо інше не передбачено законодавством:

- роботодавець учасника фонду;
- професійна спілка чи об'єднання професійних спілок для своїх членів;
- сам учасник фонду;
- члени родини учасника фонду, зокрема подружжя, діти (включаючи усиновлених), батьки, рідні брати та сестри, дідусі й бабусі, а також діти подружжя.

Учасники пенсійного фонду, незалежно від його виду, можуть одночасно виступати і вкладниками цього фонду, що створює додаткові можливості для формування пенсійних накопичень (згідно зі статтею 7 Закону). Крім того, учасники відкритих та професійних пенсійних фондів мають право залишатися їх учасниками навіть після припинення внесків на їх користь або у разі розірвання пенсійних контрактів, що забезпечує безперервність участі у системі пенсійного забезпечення [19].

Пенсійні кошти, що зберігаються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду, є його власністю і використовуються виключно на цілі, передбачені чинним законодавством. Усі накопичення кожного учасника відображаються в системі персоніфікованого обліку, яка веде індивідуальні пенсійні рахунки, забезпечуючи прозорість та контроль над сумами накопичень. Пенсійні виплати можуть надаватися як безпосередньо учаснику фонду, так і його спадкоємцям, що гарантує збереження та передачу коштів у разі необхідності.

Пенсійні внески сплачуються відповідно до умов пенсійного контракту та обраної пенсійної схеми. Розміри таких внесків, зазначені в контракті, можуть змінюватися залежно від умов пенсійної схеми, що забезпечує

гнучкість накопичень. Внески за страхування ризиків, пов'язаних із інвалідністю чи смертю учасника фонду, також сплачуються у встановленому пенсійним контрактом порядку. Для забезпечення стабільності накопичень Рада пенсійного фонду має право встановлювати мінімальний розмір пенсійних внесків, який становить 10% від мінімальної заробітної плати на місяць, відповідно до частини другої статті 50 Закону [19].

Пенсійні фонди здійснюють два основні види пенсійних виплат:

1. Пенсія на визначений строк – регулярні виплати учаснику протягом встановленого періоду часу.
2. Одноразова пенсійна виплата – виплата всієї накопиченої суми коштів учаснику фонду або його спадкоємцю одноразово.

Пенсійні виплати з пенсійних фондів здійснюються за наявності таких підстав:

- Досягнення пенсійного віку: Учасник фонду має право на виплати за заявою, форма якої визначається Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Пенсійний вік може бути визначений пенсійним контрактом та відрізнятися від віку, встановленого для отримання пенсії за державним страхуванням, але не більш ніж на 10 років, якщо інше не передбачено законом.
- Інвалідність: Визнання учасника фонду особою з інвалідністю є підставою для отримання пенсійних виплат.
- Критичний стан здоров'я: Медично підтверджені важкі захворювання, такі як онкологія чи інсульт, дозволяють учаснику звернутися за виплатами.
- Еміграція: Виїзд учасника на постійне проживання за кордон дає право на отримання накопичених пенсійних коштів.
- Смерть учасника: У разі смерті виплати переходять до спадкоємців.

Пенсія на визначений строк починає виплачуватися з дня досягнення учасником фонду віку, зазначеного у заяві. Перша виплата здійснюється протягом 45 робочих днів з моменту подання документів.

Пенсійні виплати з фондів не залежать від отримання виплат за системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування або інших джерел (частина шоста статті 61 Закону). Це гарантує автономність та додатковий рівень фінансового забезпечення для учасників [19].

Здійснений нами аналіз показав, що організаційно-правові основи діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні чітко визначаються законодавством, що забезпечує їх прозорість та регульованість. Основними принципами функціонування є добровільність участі громадян, роботодавців та інших суб'єктів, індивідуальність пенсійних накопичень, а також рівноправність усіх учасників. Законодавча база, зокрема Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення", створює підґрунтя для розвитку системи накопичувального пенсійного забезпечення, орієнтованої на довгострокову фінансову стабільність.

В цілому, недержавні пенсійні фонди відіграють важливу роль у системі соціального захисту, забезпечуючи додаткові можливості для пенсійного накопичення поза межами державної системи. Їх діяльність спрямована на акумулювання фінансових ресурсів, які в подальшому інвестуються для забезпечення достатньої дохідності. Водночас функціонування НПФ стикається з викликами, зокрема недостатнім рівнем фінансової грамотності населення та обмеженістю довіри до таких інститутів, що потребує подальшого вдосконалення регулювання та стимулювання участі громадян і роботодавців.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ КООРДИНАТИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Основні параметри пенсійного страхування в Україні на сучасному етапі

На сучасному етапі пенсійне страхування в Україні є важливим елементом соціальної політики, що забезпечує економічну стабільність і соціальну підтримку населення. Основою пенсійної системи залишається солідарний рівень, який функціонує на засадах страхових внесків працюючого населення для фінансування виплат пенсіонерам. Проте демографічні виклики, зокрема старіння населення та скорочення кількості платників внесків, значно ускладнюють стабільне функціонування системи. Державна пенсійна система також стикається із зростаючим дефіцитом Пенсійного фонду, що потребує додаткових ресурсів з державного бюджету. Середня пенсія за віком залишається на низькому рівні порівняно з країнами Європейського Союзу, що підкреслює необхідність реформування пенсійного забезпечення.

Реформа пенсійної системи, яка була ініційована в 2004 році, досі не завершена, адже ефективне функціонування всіх трьох рівнів так і не було досягнуто. Це створює серйозні виклики для держави у забезпеченні права кожної людини на гідне пенсійне забезпечення та соціальну стабільність у майбутньому.

Основою пенсійного забезпечення України залишається солідарна система, яка реалізує принцип соціальної солідарності. Виплати пенсій поточним пенсіонерам фінансуються за рахунок страхових внесків працюючих громадян. Такий підхід робить пенсійну систему надзвичайно

вразливою до демографічних змін, зокрема скорочення чисельності працездатного населення, та до нестабільності на ринку праці.

Наг рис. 2.1 подано інформацію стосовно динаміки кількості пенсіонерів в нашій державі за період 2017-2023 рр.

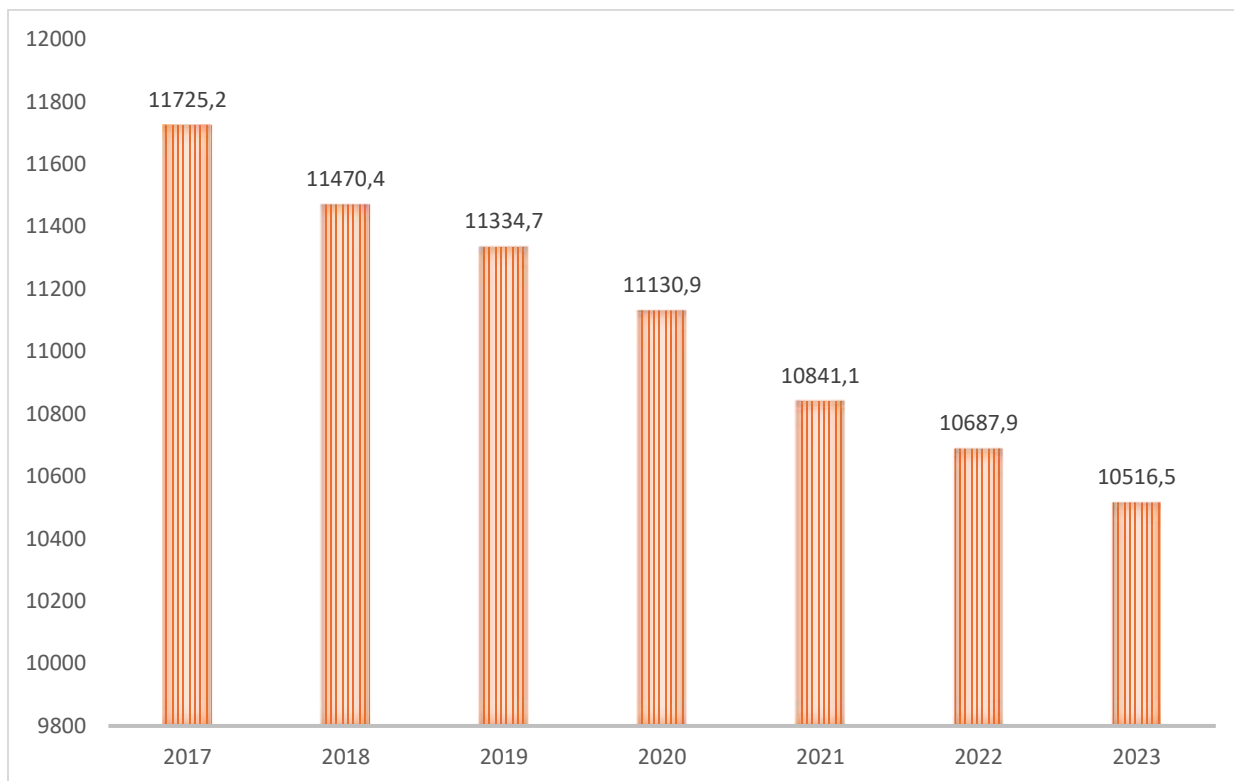

Рисунок 2.1. Динаміка чисельності пенсіонерів в Україні у 2017–2023 рр., осіб

Джерело: складено автором на основі даних Пенсійного Фонду [32]

Станом на кінець 2023 року на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 10,516 млн пенсіонерів, що на 171 тис. осіб менше порівняно з попереднім роком і на 1,2 млн осіб менше, ніж у 2017 році.

Серед усіх отримувачів пенсій більшість становлять жінки – 60,8%, тоді як частка чоловіків складає 39,2%. Такий розподіл пояснюється відмінностями у вікових межах виходу на пенсію та різницею в тривалості життя між чоловіками та жінками [32].

Також, важливим аспектом є дослідження коефіцієнта демографічного навантаження працездатного населення особами 65 років і старше. Його

динаміку за аналогічний період 2017-2023 років подано на наступному рис. 2.2.

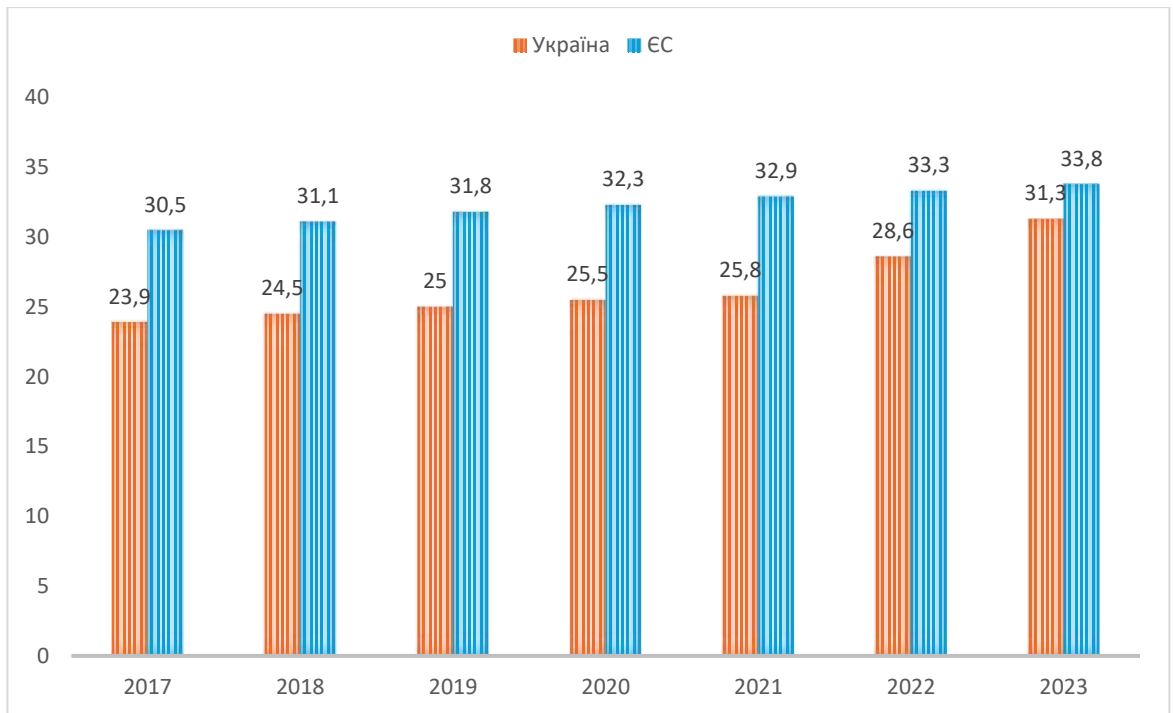

Рисунок 2.2. Динаміка коефіцієнта демографічного навантаження працездатного населення особами 65 років і старше у 2017–2023 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних Світового Банку [33]

Війна значно прискорила даний процес, маючи вплив на зміну вікової структури населення через вимушену міграцію працездатного населення та підвищення рівня смертності, зумовлене бойовими діями. Окрім цього, на перший план вийшли нові виклики для системи соціального захисту, які пов'язані з пенсійним забезпеченням ветеранів, які пройшли війну і їх родин.

Розглядаючи можливі сценарії розвитку, можна передбачити, що зростання кількості пенсіонерів серед військовослужбовців, а також одержувачів пенсій у зв'язку з втратою годувальника або інвалідністю, суттєво збільшить навантаження на Пенсійний фонд у найближчій перспективі.

У період 2019–2023 років частка осіб, які виходили на пенсію до досягнення 60-річного віку, скоротилася з 25% до 11%, тоді як рівень еміграції громадян цього віку зріс із 0,5% до 14% [32]. Такі зміни

пояснюються декількома факторами, зокрема підвищенням пенсійного віку для жінок на 5 років та запровадженням державних програм, що стимулюють осіб віком 60–65 років продовжувати трудову діяльність, відкладаючи вихід на пенсію. Додатково, у зв'язку з повномасштабною війною та мобілізаційними заходами, зростає необхідність залучення старших працівників до ринку праці, що також впливає на динаміку пенсійних переходів та рівень зайнятості цієї вікової групи.

Підвищення пенсійного віку в Україні стало вимушеною реакцією на демографічні та економічні виклики. Незважаючи на це, пенсійний вік у країні залишається нижчим порівняно з більшістю держав Європейського Союзу. Водночас, цей аспект відображає й іншу проблему – нижчу очікувану тривалість життя українців, що має значні гендерні відмінності. У 2023 році очікувана тривалість життя жінок у віці 60 років становила 78,1 року, що майже на 10 років перевищувала аналогічний показник для чоловіків, який склав 67,7 року.

На ефективність функціонування системи пенсійного забезпечення впливають як демографічні, так і економічні фактори. Центральну роль у солідарній системі відіграє Пенсійний фонд України, який забезпечує акумулювання страхових внесків та здійснює виплати пенсій за віком, по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника. Формування бюджету Пенсійного фонду залежить від стану ринку праці та рівня зайнятості населення, оскільки саме через сплату Єдиного соціального внеску наповнюється його фінансова база.

Однак, звуження бази страхових внесків є серйозною проблемою, обумовленою не лише наслідками воєнного стану та військових дій, але й значною часткою неформальної економіки. За оцінками експертів, близько п'ятої частини працюючого населення країни зайняті в неофіційному секторі, що значно знижує обсяги надходжень до Пенсійного фонду і посилює тиск на солідарну систему пенсійного забезпечення.

Також, слід проаналізувати динаміку коефіцієнта заміщення зарплати пенсією за аналогічний період 2017-2023 років (Рис. 2.3).

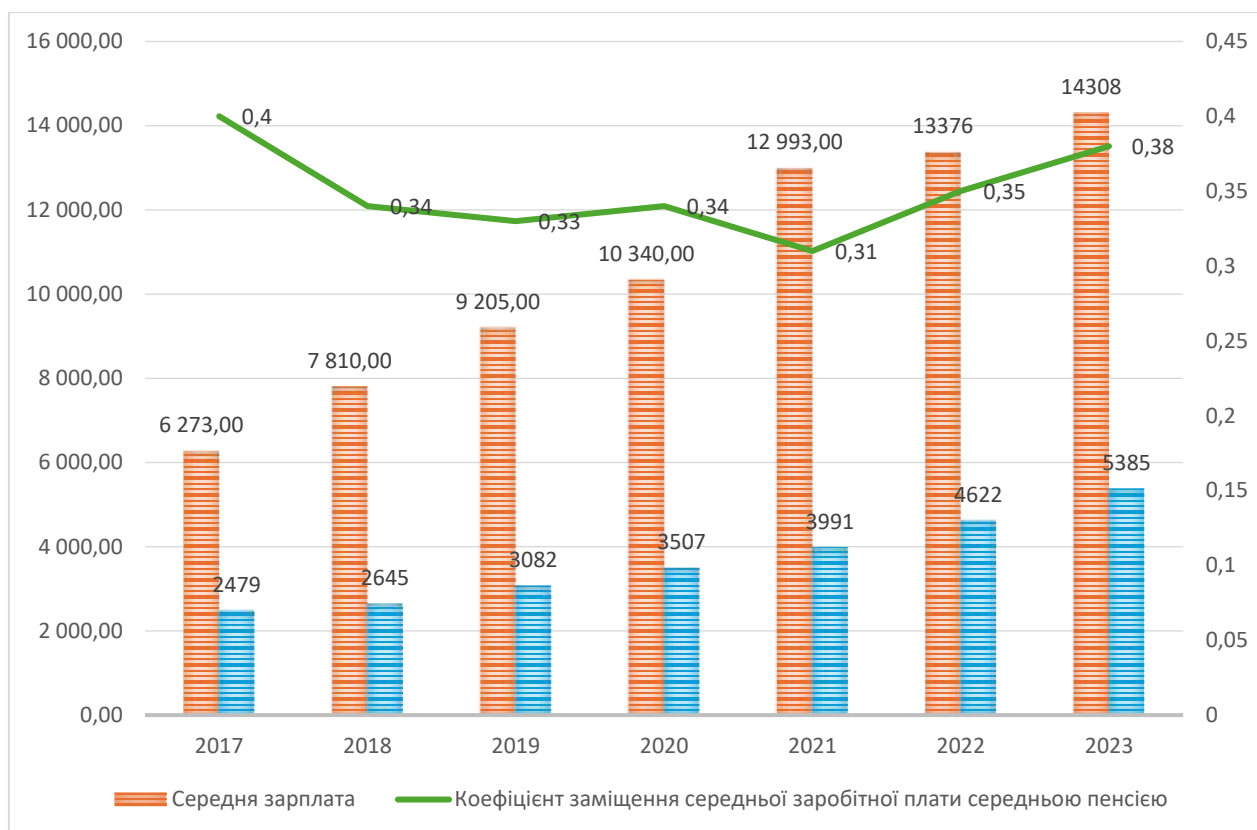

Рисунок 2.3. Динаміка коефіцієнта заміщення зарплати пенсією в Україні в період 2017-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі даних ПФУ [32]

Як видно з даних рисунку 2.3, протягом досліджуваного періоду, значення коефіцієнта заміщення заробітної плати пенсією було доволі низьким. І це є однією з ключових проблем української пенсійної системи, що посилює дисбаланс між сумою страхових внесків, сплачених громадянином протягом періоду трудової діяльності, та розміром пенсійних виплат. Станом на сьогодні середній пенсіонер в Україні отримує лише 38% від своєї попередньої заробітної плати, що суттєво знижує рівень його матеріального забезпечення.

Ця ситуація ускладнюється додатковим дотуванням пенсійних виплат з державного бюджету, що є фінансовим тягарем для країни. Таким чином, низький коефіцієнт заміщення не лише впливає на добробут пенсіонерів, але

й ставить під сумнів стійкість та ефективність функціонування солідарної пенсійної системи.

Також, слід проаналізувати динаміку мінімального та середнього розміру заробітної плати та пенсій в нашій державі протягом аналогічного періоду 2017-2023 років (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Основні соціальні стандарти України та показники середньої заробітної плати і пенсії у 2017–2023 рр., грн.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. до 2017 р., %
Прожитковий мінімум	1700	2027	2027	2189	2393	2589	2589	152,29
Мінімальна заробітна плата	3200	3723	4173	5000	6500	6700	6700	209,38
Мінімальна пенсія	1373	1497	1638	1769	1934	2027	2027	108,22
Середня заробітна плата	6273,45	7810,88	9205,19	10340,35	12993,56	13376,21	14308,46	228,08
Середня пенсія	2479,2	2645,6	3082,9	3507,1	4366,45	4582,46	5385,0	217,14

Джерело: складено за даними Міністерства соціальної політики України [34]

Аналіз даних у таблиці 2.1 чітко демонструє тенденцію зростання основних соціальних стандартів України, а також показників середньої заробітної плати та пенсії у період 2017–2023 років. Зокрема, прожитковий мінімум за цей період зріс на 52,29% порівняно з 2017 роком, що свідчить про поступове підвищення рівня соціальних стандартів. Проте, навіть із зростанням мінімальної пенсії на 47,62%, її рівень залишається нижчим за прожитковий мінімум. Це вказує на недостатність пенсійних виплат для забезпечення базових потреб значної частини пенсіонерів. Така ситуація

підкреслює необхідність подальших реформ у сфері пенсійного забезпечення, спрямованих на підвищення рівня добробуту літнього населення та забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи.

Також мав місце і приріст середньої заробітної плати (збільшення на 128,08% у 2023 році порівняно з 2017 роком) та середньої пенсії (зростання на 117,14%) демонструють відносно покращення фінансової ситуації населення. Проте коефіцієнт заміщення заробітної плати пенсією залишається низьким, що поглиблює дисбаланс між доходами працюючого населення та пенсіонерів. Це свідчить про системні виклики у сфері пенсійного забезпечення, що вимагають комплексного перегляду політики соціального захисту, спрямованого на скорочення розриву між рівнями пенсійних виплат і мінімальними соціальними стандартами.

Також, слід проаналізувати структуру отримуваних пенсій за її обсягами, станом на кінець 2023 року (Рис. 2.4.).

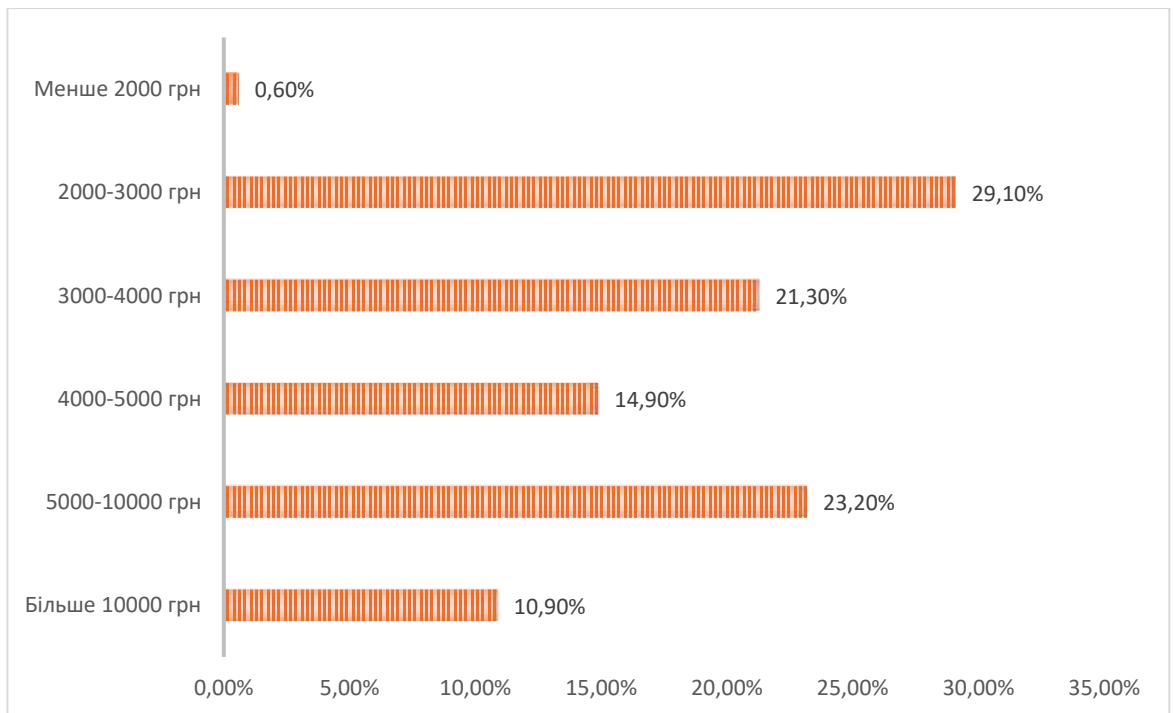

Рисунок 2.4. Питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності, на кінець 2023 року

Джерело: складено автором на основі даних ПФУ [32]

За даними Пенсійного фонду України, більше половини пенсіонерів отримують пенсійні виплати, що не перевищують 4000 грн, з яких 29,1% отримують пенсії в межах 2001–3000 грн. Це свідчить про значний розрив між фактичним рівнем матеріального забезпечення літніх людей та мінімальними соціальними стандартами, що підсилює ризики бідності та соціальної ізоляції серед цієї категорії населення.

Серед отримувачів пенсій в Україні 1 мільйон осіб, або 10,9%, мають пенсійні виплати, що перевищують 10 тисяч гривень, із середнім розміром пенсії у цій категорії – 14 786,47 грн. Загалом, середній розмір пенсії у 2023 році становив 5 385 грн, що перевищує рівень 2021 року на 34,93%. Водночас в Україні зберігається регіональна нерівність у розмірах пенсій. Найвищий середній показник виплат зафіксовано в місті Київ і становить 7 248,97 грн, тоді як найнижчий рівень виплат відзначається у Тернопільській області – 4 070,43 грн.

Здійснений нами аналіз показав, що вітчизняній системі пенсійного страхування притаманні ряд структурних та економічних проблем, які стримують її ефективний розвиток. Основною проблемою є надмірна залежність солідарного рівня від демографічної ситуації та ринку праці. Високий рівень тіньової зайнятості, низька середня заробітна плата, а також зростаюча еміграція працездатного населення призводять до дефіциту Пенсійного фонду. Водночас підвищення пенсійного віку, зумовлене демографічними викликами, не супроводжується належним підвищенням якості життя пенсіонерів, що погіршує суспільне сприйняття реформ. Також недосконалість механізмів недержавного пенсійного забезпечення, таких як низька довіра громадян до НПФ та недостатній розвиток інвестиційних інструментів, обмежує ефективність системи.

2.2. Ключові тренди розвитку фондів недержавного пенсійного страхування в Україні

Недержавні пенсійні фонди відіграють важливу роль у забезпеченні додаткового соціального захисту громадян, доповнюючи державну пенсійну систему. В умовах сучасних економічних і демографічних викликів розвиток НПФ стає пріоритетним напрямом пенсійної реформи в Україні. Зокрема, значний дефіцит Пенсійного фонду України, старіння населення та зростаюча потреба у фінансовій стабільності літніх громадян сприяють популяризації недержавного пенсійного страхування. Однак для ефективного функціонування НПФ необхідно враховувати сучасні тенденції, пов'язані з регулюванням, інвестиційною політикою, цифровізацією та підвищенням довіри населення до таких інституцій.

Інвестиційна політика фондів орієнтована на збереження та примноження активів через використання консервативних фінансових інструментів, таких як державні цінні папери та банківські депозити. Проте низький рівень фінансової грамотності населення та обмежена довіра до недержавних пенсійних установ є значними викликами, які стримують їх розвиток.

Для того, щоб оцінити ключові тенденції розвитку ринку недержавного пенсійного забезпечення, ми здійснимо аналіз ключових статистичних показників. Кількісну характеристику недержавних пенсійних фондів та адміністраторів цих фондів подано на рис. 2.5.

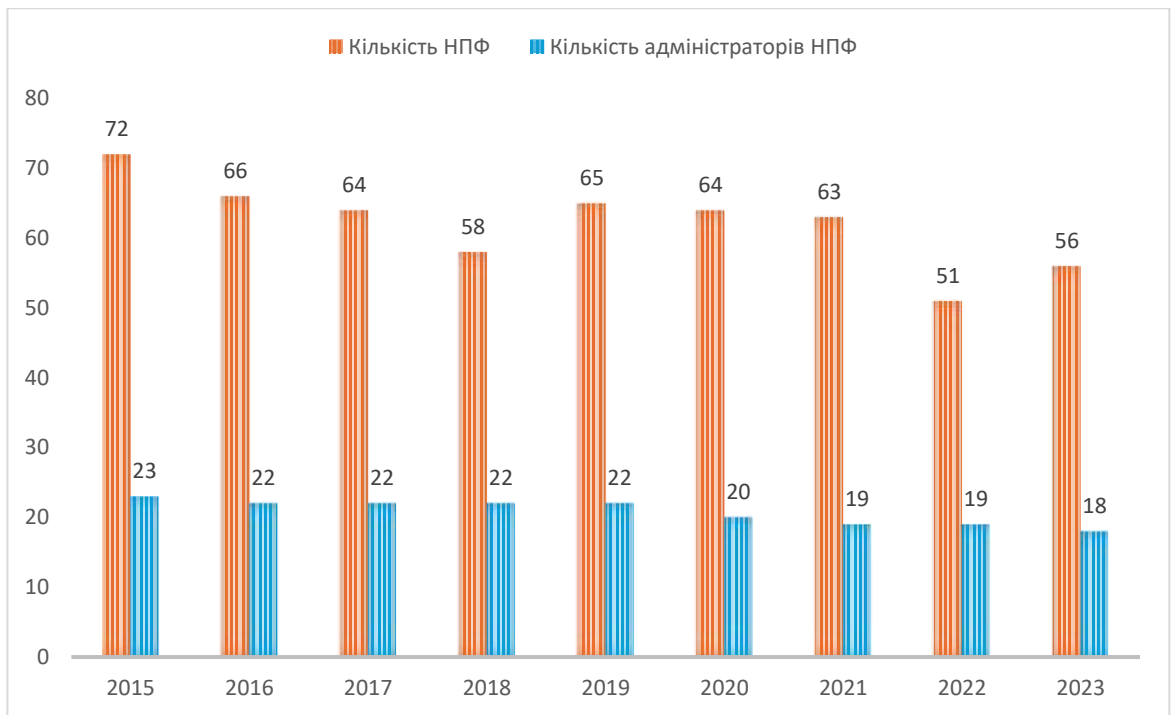

Рисунок 2.5. Кількість недержавних пенсійних в Україні в період 2015-2023 років, одиниць

Джерело: складено автором на основі даних НКЦПФР [35]

Згідно з даними рисунка 2.5, у період 2015–2023 років динаміка кількості недержавних пенсійних фондів (НПФ) зазнавала значних коливань, що були зумовлені нестабільністю фінансової системи та рівнем довіри до механізму недержавного пенсійного забезпечення. Особливо помітне скорочення відбулося у 2022 році, після початку повномасштабного вторгнення, коли кількість НПФ зменшилася до 51. Водночас, вже у 2023 році спостерігалось відновлення, і кількість фондів зросла до 56, що є позитивним сигналом для ринку. Це свідчить про поступове відновлення довіри до фінансової системи, що є критично важливим фактором стабільності фінансового ринку та ефективного функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення.

Аналізуючи динаміку кількості адміністраторів НПФ, можна відзначити, що протягом досліджуваного періоду вона також демонструвала тенденцію до зменшення, що відображає загальний спад кількості недержавних пенсійних фондів. Це пояснюється процесами консолідації

ринку, зміною законодавчих вимог та загальними викликами, які впливали на функціонування НПФ в умовах економічної нестабільності.

Якщо досліджувати територіальний розподіл недержавних пенсійних фондів, то на кінець 2023 року, він характеризувався значною концентрацією в столиці України – місті Києві, де було зосереджено близько 70% від загальної кількості НПФ. Решта фондів функціонували у найбільш промислово та фінансово розвинених регіонах країни, таких як Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Полтавська та Івано-Франківська області. Цей розподіл відображає залежність діяльності НПФ від рівня економічного розвитку регіонів.

Також, важливим аспектом є аналіз динаміки активів недержавних пенсійних фондів в Україні протягом аналогічного періоду 2015-2022 років (Рис. 2.6).

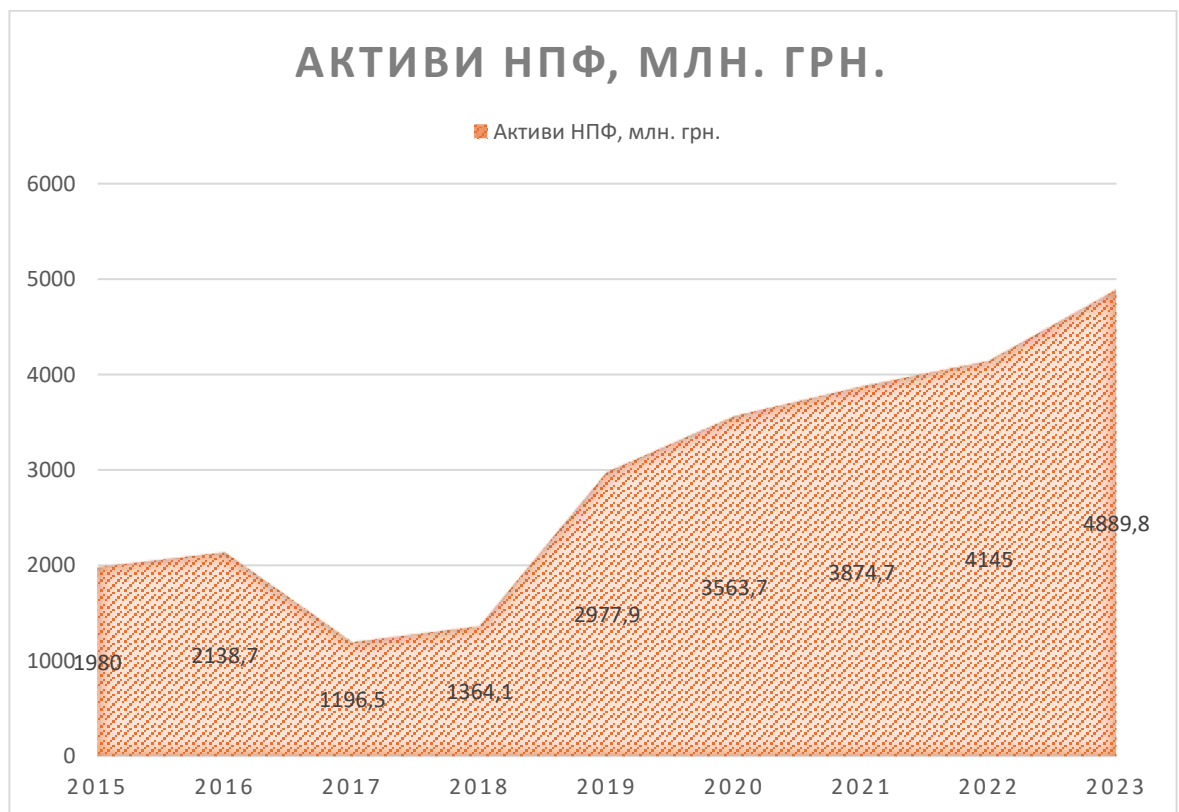

Рисунок 2.6. Динаміка активів НПФ в Україні в період 2015-2022 років, ОДИНИЦЬ

Джерело: складено автором на основі даних НКЦПФР [35]

З рисунку 2.6 видно, що станом на кінець 2023 року загальна вартість активів, сформованих недержавними пенсійними фондами, становила 4889,8 млн грн. Це на 17,96% (або на 744,8 млн грн) більше, ніж у 2022 році.. Така позитивна динаміка свідчить про поступове зростання активів, попри економічну нестабільність та загальне зменшення кількості недержавних пенсійних фондів.

Якщо порівнювати за 2023 і 2015 роки, можна зауважити, що приріст обсягу активів склав 2909,8 млн грн, або 146,95%, що в цілому свідчить про поступове зростання популярності недержавних пенсійних фондів зокрема, та системи приватного пенсійного забезпечення.

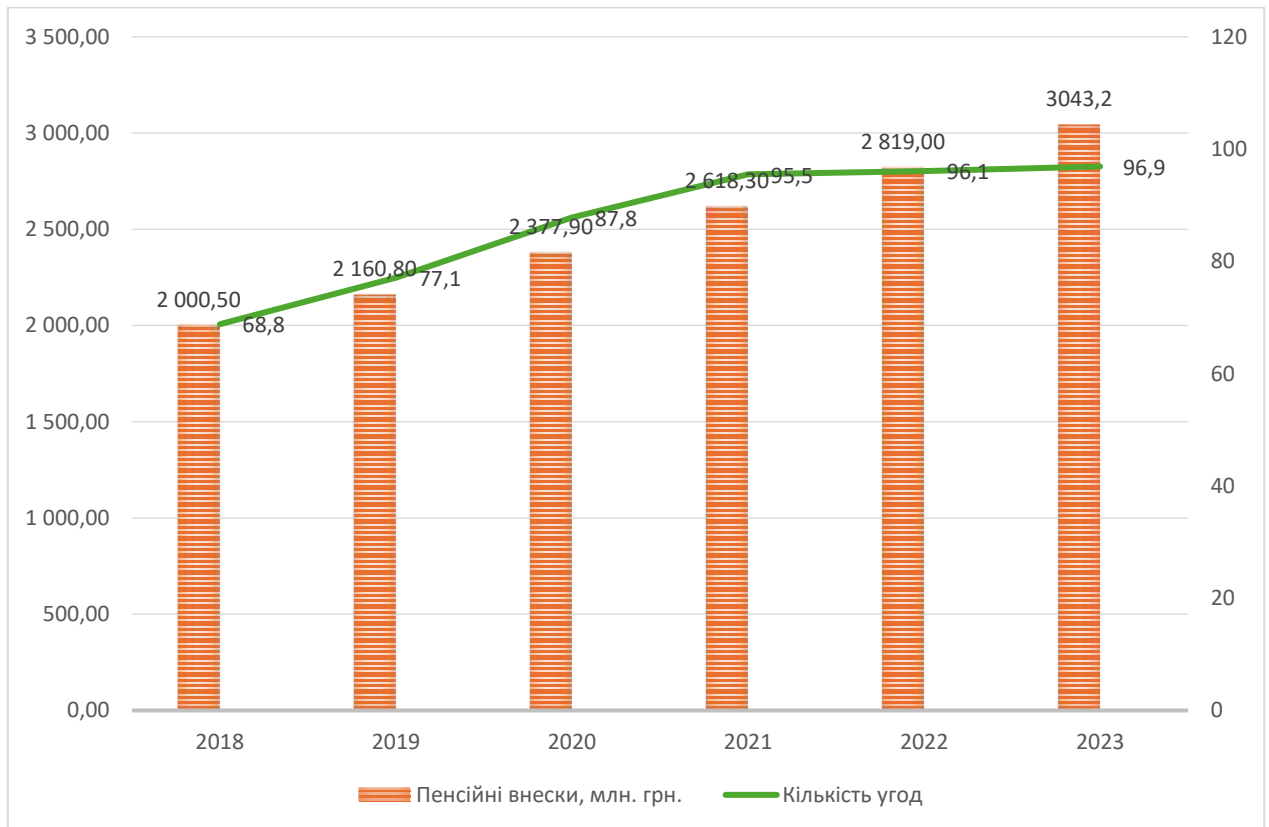

Рисунок 2.7. Кількість укладених контрактів та обсяг пенсійних внесків

Джерело: складено автором на основі даних НКЦПФР [35]

Станом на 31 грудня 2023 року адміністраторами недержавних пенсійних фондів було укладено 96,9 тис. пенсійних контрактів. Структура цих контрактів виглядає наступним чином:

- з вкладниками – фізичними особами: 90,2 тис. контрактів;

- з фізичними особами-підприємцями: 0,1 тис. контрактів;
- з вкладниками – юридичними особами: 6,6 тис. контрактів.

Кількість пенсійних контрактів у 2023 році зросла на 0,8% (0,8 тис. контрактів) порівняно з аналогічним періодом 2022 року, що було зумовлено збільшенням кількості контрактів із фізичними особами. Зокрема, порівняно з 31 грудня 2022 року кількість контрактів із фізичними особами зросла на 1,0% (0,9 тис. контрактів), тоді як кількість контрактів із юридичними особами зменшилася на 1,5% (0,1 тис. контрактів).

Якщо порівнювати з 31 грудня 2021 року, кількість контрактів із фізичними особами станом на 31 грудня 2023 року зросла на 1,7% (1,5 тис. контрактів), а кількість контрактів із юридичними особами скоротилася на 1,5% (0,1 тис. контрактів). Ця динаміка свідчить про зростаючу популярність недержавного пенсійного забезпечення серед фізичних осіб, попри незначне зменшення зацікавленості з боку юридичних осіб.

Аналогічно слід проаналізувати динаміку пенсійних внесків на вітчизняному ринку недержавного пенсійного забезпечення (Рис. 2.8)

Рисунок 2.8. Динаміка обсягу пенсійних внесків в Україні в період 2015-2023 років, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі даних НКЦПФР [35]

Аналіз динаміки пенсійних внесків у системі недержавного пенсійного забезпечення України за період 2015–2023 років демонструє стійку тенденцію до зростання. У 2015 році обсяг внесків становив 1231,8 млн грн, а до 2023 року зріс до 2923,8 млн грн, що свідчить про більш ніж двократне збільшення за дев'ятирічний період. Така позитивна динаміка є важливим показником розвитку ринку недержавного пенсійного забезпечення, а також підвищення довіри до цієї системи серед вкладників.

Прискорення темпів зростання, особливо після 2020 року, свідчить про стабілізацію ринку навіть у складних економічних умовах. Водночас, незважаючи на позитивну динаміку, важливими залишаються завдання забезпечення стабільності системи, зниження впливу зовнішніх економічних шоків та вдосконалення механізмів інвестування пенсійних активів для збільшення їх доходності.

Далі, проаналізуємо динаміку пенсійних виплат в системі недержавного пенсійного забезпечення (Рис. 2.9)

Рисунок 2.9. Динаміка обсягу пенсійних виплат в Україні в період 2015-2023 років, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі даних НКЦПФР [35]

Протягом аналізованого періоду спостерігається стійке зростання обсягів пенсійних виплат. У 2015 році вони становили 557,1 млн грн, а до кінця 2023 року зросли до 1 661,7 млн грн, що вказує на збільшення втричі за дев'ять років. Найсуттєвіше зростання виплат спостерігалось після 2018 року, коли обсяги почали щорічно збільшуватися на 100-300 млн грн. Така динаміка свідчить про поступове підвищення ефективності роботи НПФ, зростання довіри до цього інституту та активізацію участі громадян у системі недержавного пенсійного забезпечення.

Зростання пенсійних виплат також відображає успішну реалізацію інвестиційної політики НПФ, спрямованої на примноження накопичених активів. Однак цей тренд також підкреслює виклики, які стоять перед ринком: необхідність забезпечення стійкого розвитку системи, підвищення рівня фінансової грамотності населення, а також адаптація до економічних шоків. Позитивна динаміка вказує на поступове укріплення ринку НПФ в Україні, проте важливо зберігати стабільність цієї тенденції в умовах мінливого економічного середовища. Важливим аспектом є також аналіз кількості учасників системи недержавного пенсійного забезпечення (табл. 2.2)

Таблиця 2.2. Основні показники функціонування недержавних пенсійних фондів станом на в період 2021-2023 в розрізі кількості учасників та структури укладених контрактів

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Приріст 2022/2021, у %	Приріст 2023/2022, у %
1	2	3	4	5	6
Кількість вкладників юридичних осіб тис. осіб	2,0	2,0	2,0	0,0	0,0
Кількість вкладників фізичних осіб тис. осіб	86,3	86,7	87,5	0,5	0,9
Загальна кількість вкладників, які отримують виплати, тис. осіб.	88,3	88,7	89,5	0,5	0,9

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	890,7	887,8	886,3		
Кількість укладених пенсійних контрактів з юридичними особами тис. шт.	6,7	6,7	6,6	0,0	-1,5
Кількість укладених пенсійних контрактів з фізичними особами-підприємцями тис. шт.	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Кількість укладених пенсійних контрактів з фізичними особами тис. шт.	88,7	89,3	90,2	0,7	1,0
Загальна кількість укладених пенсійних контрактів тис. шт.	95,5	96,1	96,9	0,6	0,8

Джерело: складено автором на основі даних НКЦПФР [35]

Станом на 31 грудня 2023 року пенсійні контракти укладено з 89,5 тисячами вкладників, з яких 2,0 тисячі (2,2%) складають юридичні особи, а 87,5 тисячі (97,8%) – фізичні особи. Кількість вкладників за цей період зросла на 0,9% (0,8 тисячі) порівняно з 2022 роком. У свою чергу, з 2021 по 2022 рік кількість вкладників збільшилася на 0,5% (0,4 тисячі).

Тобто в цілому можна говорити про відносно малі темпи зростання залученості населення в систему недержавного пенсійного забезпечення. Станом на 31 грудня 2023 року загальна кількість учасників недержавних пенсійних фондів (НПФ) становила 886,3 тис. осіб, що трохи менше порівняно з показником на 31 грудня 2022 року (887,8 тис. осіб). Із загальної кількості учасників, пенсійні виплати отримали або отримують 93,8 тис. осіб, що становить 10,6% від загальної кількості.

Актуальним є також аналіз кількості учасників недержавних пенсійних фондів за статевою ознакою у розрізі вікових груп (табл. 2.3)

Таблиця 2.3. Кількість учасників НПФ за статевою ознакою у розрізі вікових груп станом на 31.12.2023

Вікова група	Од. виміру	Ж	Ч	Всього	Питома вага жінок, у %	Питома вага чоловіків, у %
до 25 років	тис. осіб	1,7	2,3	4,0	42,5	57,5
25-50 років	тис. осіб	187,8	253,4	441,2	42,6	57,4
50-60 років	тис. осіб	101,1	122,8	223,9	45,2	54,8
старше 60 років	тис. осіб	84,5	132,7	217,2	38,9	61,1
Всього	тис. осіб	375,1	511,2	886,3	42,3	57,7

Джерело: складено автором на основі даних НКЦПФР [35]

Основну частину учасників недержавних пенсійних фондів (НПФ) становлять особи віком від 25 до 50 років – 49,8%, а також громадяни у віковій категорії від 50 до 60 років – 25,3%. Частка учасників, які досягли 60 років і більше, становить 24,5%, тоді як молодь віком до 25 років представлена лише 0,5% від загальної кількості вкладників. Аналіз гендерного складу показує, що у всіх вікових групах переважають чоловіки, частка яких становить 57,7% від загальної кількості учасників НПФ. Особливо це помітно серед осіб старше 60 років, де кількість чоловіків у 1,6 раза перевищує кількість жінок. Така демографічна структура учасників НПФ може свідчити про вищу фінансову активність чоловіків у сфері недержавного пенсійного забезпечення, а також про особливості формування довгострокових заощаджень серед різних вікових і гендерних груп.

Здійснений нами аналіз показав, що протягом досліджуваного періоду, на вітчизняному ринку недержавних пенсійних фондів мали місце доволі протилежні фактори. З однієї сторони, відбувалося зменшення кількості

самих недержавних пенсійних фондів та їх адміністраторів, а з іншої відбувається поступове накопичення загальної вартості активів НПФ, пенсійних внесків та виплат відповідно.

На сучасному етапі розвитку ринок недержавного пенсійного страхування в Україні демонструє динаміку поступового зростання в умовах значних економічних викликів. Формування стабільної регуляторної бази, спрямованої на посилення прозорості діяльності НПФ, а також зростання фінансової грамотності серед населення сприяють зміцненню довіри до цієї системи. Однак, незважаючи на позитивні тенденції, загальний рівень участі населення в НПФ залишається обмеженим через низьку економічну активність та недостатню фінансову спроможність значної частини громадян.

Якщо досліджувати економічний вимір ефективності діяльності недержавних пенсійних фондів, то перш за все слід проаналізувати динаміку їх інвестиційного доходу та його структуру протягом періоду 2015-2023 років (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. Структура інвестиційного доходу недержавних пенсійних фондів в Україні в 2015-2022 років, млн. грн.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Сума інвестиційного доходу	872,2	1081	1455,5	1767,7	2200,0	2 635,7	2957,40	3285,60	4088,5
Прибуток від інвестування активів НПФ	657	834,8	1183,9	1440,5	1810,9	2179,5	2428,7	2683,6	3404,8
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів	215,2	245,7	271,5	327,2	389,1	456,1	528,7	602,0	684,7

Джерело: складено автором на основі даних НКЦПФР [35]

Станом на 31 грудня 2023 року загальний дохід від інвестування пенсійних активів склав 4 088,5 млн грн, що на 802,9 млн грн, або 24,4%, більше, ніж на аналогічну дату у 2022 році. Якщо порівнювати цей показник із даними 2015 року, то він зріс більш ніж в 5 разів. Така динаміка свідчить про підвищення ефективності управління пенсійними активами, а також про розвиток фінансових інструментів, доступних для інвестицій НПФ.

Зростання інвестиційного доходу впродовж аналізованого періоду можна пояснити кількома факторами: поступовим удосконаленням регуляторного середовища, активним залученням довгострокових інвестицій, а також стабілізацією економічної ситуації в Україні в окремі роки. Особливо варто відзначити значний приріст у 2023 році, коли сума доходу зросла на 24,4% порівняно з 2022 роком.

Якщо більш детально досліджувати структуру інвестиційного доходу недержавних пенсійних фондів, то видно що протягом досліджуваного періоду, прибуток від інвестування активів мав тенденцію до значного зростання (+2747,8 млн. грн. або більш ніж в 5 разів). Така тенденція свідчить про підвищення рівня ефективності економічної діяльності недержавних пенсійних фондів.

Витрати, що покриваються за рахунок пенсійних активів, станом на 31 грудня 2023 року досягли 684,7 млн грн, збільшившись на 13,7% (82,7 млн грн) порівняно з 2022 роком. Зростання витрат відбулося внаслідок надання таких послуг: управління активами НПФ (+44,2 млн грн, або 13,5%), адміністрування НПФ (+28,9 млн грн, або 15,0%), послуг зберігача (+5,9 млн грн, або 15,2%), планових аудиторських перевірок (+2,3 млн грн, або 18,4%), операцій з пенсійними активами від третіх осіб (+0,7 млн грн, або 10,1%) та інших послуг, передбачених законодавством (+0,7 млн грн, або 2,9%). Для порівняння, на 31 грудня 2022 року такі витрати склали 602,0 млн грн.

Як висновок відзначимо, що сучасний стан недержавного пенсійного страхування в Україні характеризується недостатньою інтеграцією до загальної пенсійної системи та слабкою популярністю серед громадян.

Здійснений аналіз показав позитивну динаміку зростання активів і пенсійних виплат, що є результатом ефективної інвестиційної політики та збільшення довіри населення до цього інституту. Проте розвиток ринку залишається нерівномірним і залежить від економічних умов, стабільності фінансової системи та рівня фінансової грамотності населення. Важливими факторами є також обмежений набір інструментів для інвестування та високі ризики, пов'язані з макроекономічною ситуацією.

Створення сприятливих умов для залучення нових учасників, у тому числі через державні стимули, дозволить забезпечити фінансову стабільність та соціальну підтримку громадян у старості. Окрім цього, актуальним залишається питання розвитку третього рівня пенсійної системи, а саме системи недержавного пенсійного забезпечення.

2.3. Ідентифікація ключових проблем розвитку функціонування недержавних фондів пенсійного страхування

Розвиток недержавних фондів пенсійного страхування в Україні супроводжується низкою викликів, які обмежують їх ефективність та впливають на довіру до системи недержавного пенсійного забезпечення. Ці проблеми мають комплексний характер і включають недоліки в правовому регулюванні, низький рівень фінансової грамотності населення, обмежений доступ до фінансових ресурсів, а також економічну нестабільність. Важливим аспектом є недостатній рівень участі населення в системі НПФ, що пов'язано як із недовірою до фінансових інститутів, так і з обмеженою кількістю стимулів для залучення роботодавців. Ідентифікація та аналіз ключових проблем функціонування НПФ є необхідним кроком для розробки ефективних механізмів реформування цієї системи та підвищення її ролі у забезпеченні соціального захисту населення.

Основною проблемою, яка стримує розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, є відсутність її сприйняття як альтернативи державній системі. Останні роки характеризуються переважним нарощуванням ресурсів Пенсійного фонду України, що відбувається замість комплексного розвитку всієї пенсійної системи. Проблема дефіциту Пенсійного фонду залишається актуальною, адже коштів не вистачає, а відсоток його дефіциту продовжує зростати. Це відбувається навіть за умови, що Україна має один із найвищих обов'язкових внесків до Пенсійного фонду, тоді як середній розмір пенсії за віком значно поступається показникам країн Європейського Союзу.

Основні проблеми розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні на сучасному етапі подано на наступному рис. 2.11.

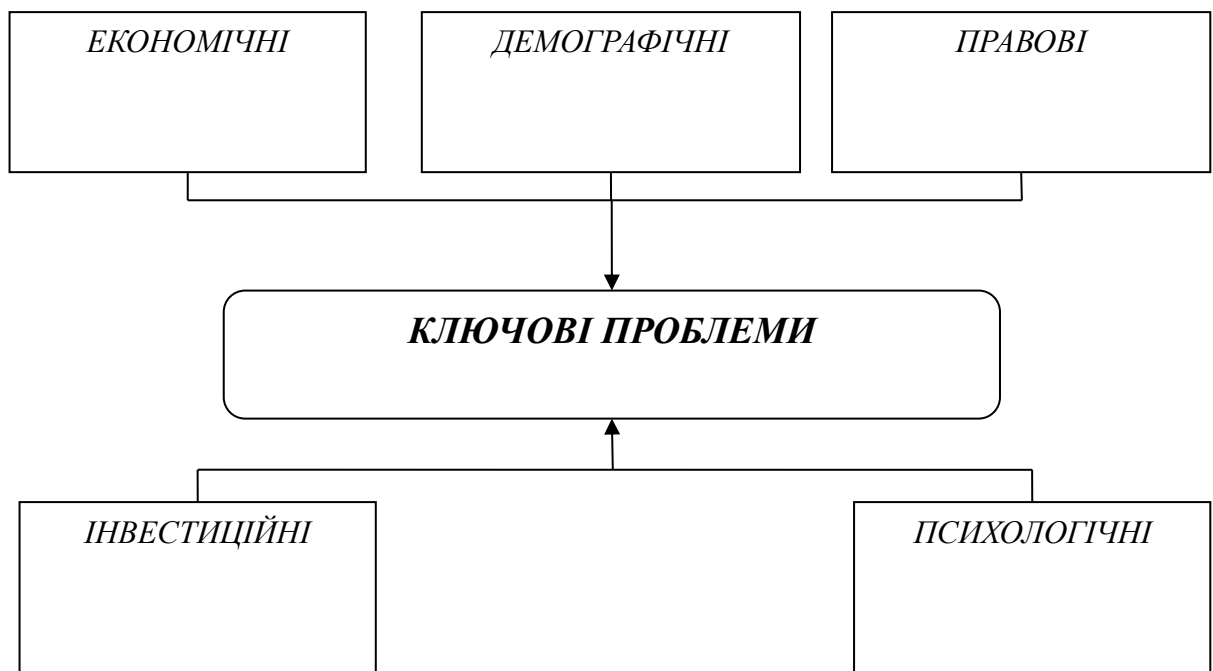

Рисунок 2.11. Ключові проблеми розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні на сучасному етапі

Джерело: складено автором самостійно на основі [36-37]

До інших проблем належать низький рівень довіри до НПФ, слабкий розвиток фондового ринку, недосконале нормативно-правове забезпечення та високі ризики, пов'язані з інвестуванням активів фондів. Усунення цих

зовнішніх викликів потребує комплексного підходу та системних реформ на державному рівні. Забезпечення стабільності третього рівня накопичувальної пенсійної системи є важливим завданням, яке неможливо реалізувати без загальної стабілізації пенсійної системи. Це питання залишається одним із найактуальніших і вимагає серйозних заходів для ефективного вирішення.

Серед основних внутрішніх проблем, що впливають на ефективність функціонування недержавних пенсійних фондів, варто виділити кілька ключових аспектів. По-перше, це проблема нестачі кваліфікованого персоналу, зокрема працівників, які володіють необхідними знаннями й досвідом у сфері управління активами фондів. Також спостерігається обмежений доступ до ефективних інструментів аналізу ризиків, що стосується інвестування пенсійних активів. Ці недоліки знижують ефективність управлінських рішень і створюють додаткові ризики для фінансової стабільності пенсійної системи.

Фінансова стабільність недержавного пенсійного страхування значною мірою залежить від ряду факторів: тарифів страхових внесків, демографічного тиску, співвідношення між пенсіями та заробітною платою, доступності фінансових ресурсів і загального стану економічного середовища. Окрім кваліфікаційних проблем, внутрішні виклики включають недостатню підтримку накопичувальної системи та обмежену прозорість у діяльності фондів. Водночас потенціал недержавного пенсійного страхування залишається значним, особливо за умов підвищення прозорості діяльності через використання спільних баз даних і уніфікованих показників, що можуть слугувати основою для модернізації системи.

Інвестиційна діяльність недержавних пенсійних фондів в Україні стикається з низкою викликів, серед яких недосконале законодавство займає одне з провідних місць. Відсутність чітких регуляторних механізмів створює ризики неефективного управління активами та ускладнює залучення інвестицій. Додатковим бар'єром є низький рівень фінансової грамотності серед населення, що обмежує поширення послуг пенсійних та інвестиційних

фондів. Для подолання цих проблем необхідно впроваджувати програми підвищення обізнаності громадян про переваги недержавного пенсійного забезпечення, а також проводити заходи, спрямовані на популяризацію діяльності таких фондів.

Ще однією серйозною проблемою є недостатня кількість кваліфікованих кадрів у сфері управління пенсійними фондами. Некомпетентність працівників може призводити до прийняття нерозважливих рішень, допущення помилок і навіть залучення до корупційних схем, що знижує рівень довіри до недержавних пенсійних фондів. Крім того, проблема ухилення від сплати пенсійних внесків, а також використання тіншових схем виплат («зарплат у конвертах»), ускладнює формування бюджету Пенсійного фонду України. Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми є розвиток недержавного пенсійного страхування, яке здатне доповнити обов'язкову пенсійну систему та забезпечити додаткові фінансові ресурси для стабільності системи пенсійного забезпечення.

Також, важливою проблемою є загальний низький рівень фінансової грамотності населення та відповідно низький рівень його залученості в систему недержавного пенсійного забезпечення.

Рівень залученості населення України до системи недержавного пенсійного забезпечення залишається низьким. Станом на 31 грудня 2018 року, система недержавного пенсійного забезпечення налічувала 855 300 учасників, що становить лише близько 5% від загальної кількості працездатного населення країни. Середній розмір накопичень на одного учасника складав приблизно 3 210 грн (\$115).

Для порівняння, у багатьох розвинених країнах частка населення, залученого до недержавних пенсійних систем, є значно вищою. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки, за даними Національного інституту пенсійних планів (National Institute on Retirement Security), близько 60% працівників беруть участь у приватних пенсійних планах. У країнах Європейського Союзу

цей показник також є значно вищим, залежно від специфіки національних пенсійних систем та рівня розвитку фінансових ринків.

Низький рівень участі українців у недержавному пенсійному забезпеченні можна пояснити кількома факторами: недостатньою обізнаністю населення про переваги таких систем, недовірою до фінансових установ, а також економічними труднощами, які обмежують можливості для додаткових заощаджень. Для підвищення залученості необхідно вдосконалювати законодавчу базу, підвищувати фінансову грамотність громадян та створювати стимули для участі у недержавних пенсійних фондах.

На рис. 2.12 подано інформацію стосовно відсотку працюючого населення, яке бере участь в програмах приватного пенсійного забезпечення в період 2018-2023 років в Україні та США,

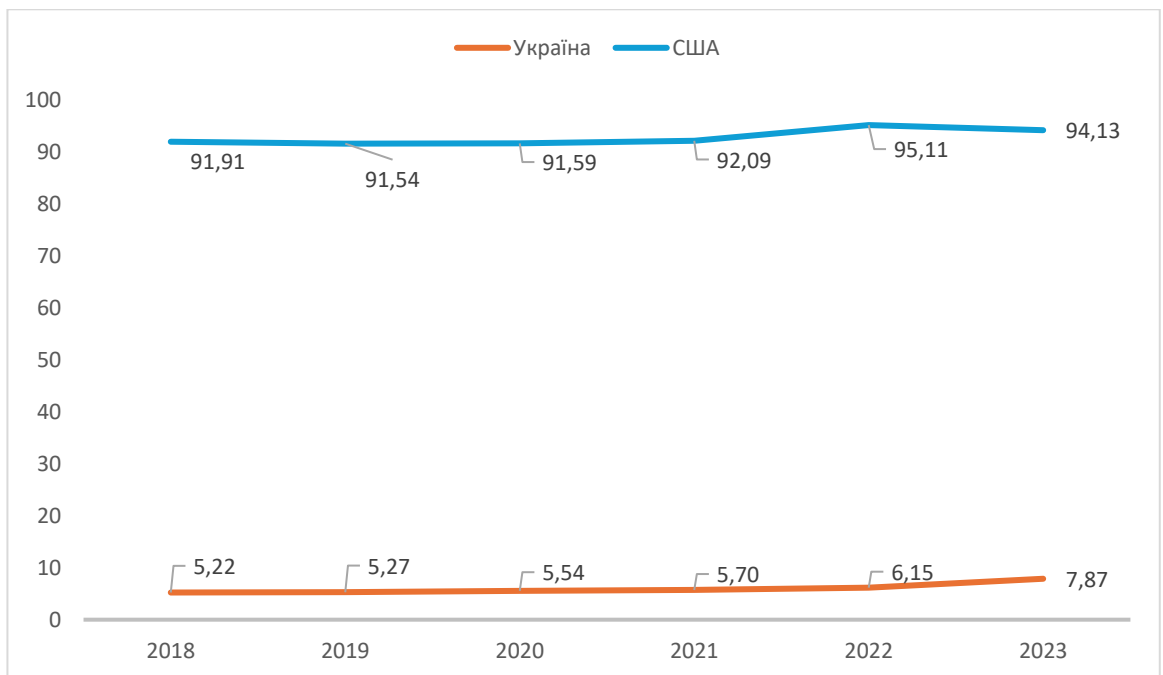

Рисунок 2.12. Динаміка рівня залученості населення в програми приватного пенсійного забезпечення в США та Україні в 2018-2023 роках, у %

Джерело: складено автором на основі даних Statist [38-40]

Аналізуючи динаміку рівня залученості населення до програм приватного пенсійного забезпечення в Україні та США за період 2018–2023 років, можна спостерігати суттєві відмінності у масштабах і темпах розвитку. У США цей показник стабільно перевищував 90%, демонструючи поступове

зростання від 91,91% у 2018 році до 94,13% у 2023 році. Це свідчить про високий рівень довіри до недержавних пенсійних фондів, їхню інтегрованість у фінансову систему та підтримку державних стимулів для приватного пенсійного забезпечення. Водночас в Україні рівень залученості залишався значно нижчим, зрісши лише з 5,22% у 2018 році до 7,87% у 2023 році. Така незначна динаміка вказує на низьку популярність недержавних пенсійних фондів серед населення та недостатню ефективність системи їх функціонування.

Основними проблемами розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні є низький рівень фінансової грамотності населення, обмежений доступ до якісних послуг НПФ, а також недостатня підтримка з боку держави у вигляді податкових стимулів. До того ж, війна 2022 року посилила фінансову нестабільність і зменшила можливість для населення брати участь у системі накопичувального пенсійного забезпечення. І хоча цей показник і зріс в 2023 році, він пояснюється в більшій мірі зменшенням рівня працездатного населення через його значний відтік із країни.

На наступному рис. 2.13. подано інформацію стосовно основних проблем в розрізі фінансової грамотності населення.

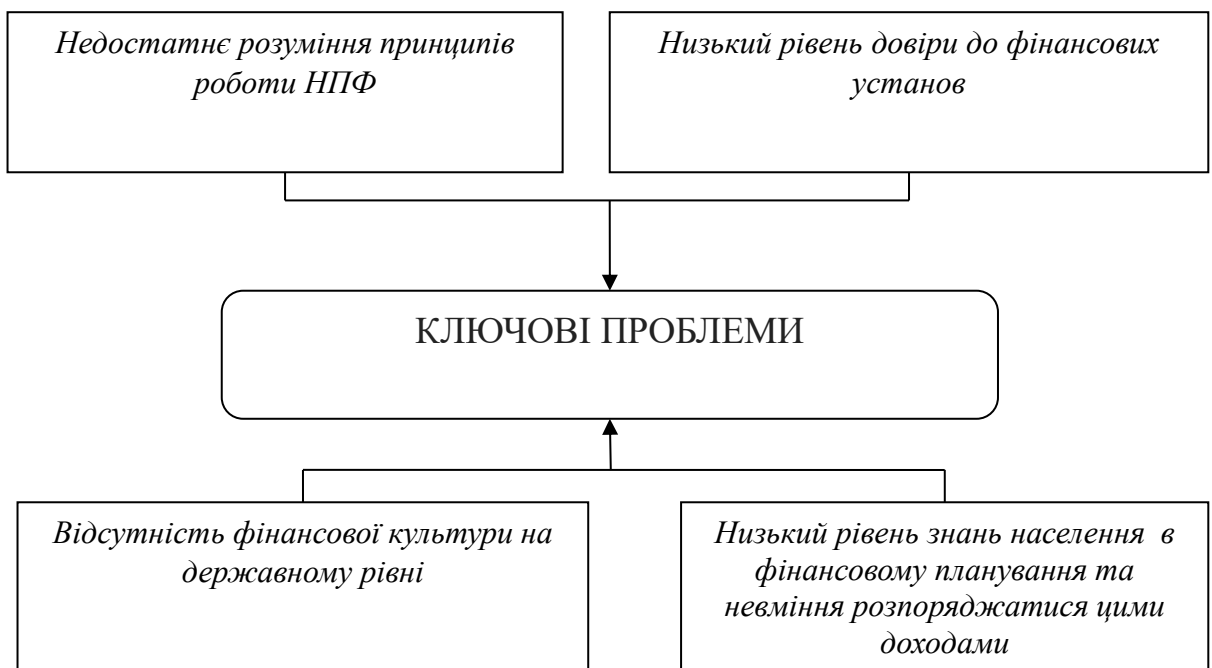

Рисунок 2.13. Ключові проблеми низького рівня залучення населення в програми приватного пенсійного забезпечення в Україні

Джерело: складено автором на основі [41]

Опишемо більш детально кожну із цих проблем:

- незнання принципів роботи НПФ та відсутність інформаційної підтримки. Однією з основних проблем фінансової грамотності є відсутність розуміння населенням принципів роботи недержавних пенсійних фондів. Більшість громадян не мають уявлення про те, як формуються пенсійні заощадження, яким чином вони інвестуються та які гарантії надаються для захисту накопичених коштів;

- недовіра до фінансових установ. Значна частина населення України не довіряє фінансовим установам через негативний досвід минулого, пов'язаний із фінансовими кризами, банкрутствами банків і нестабільністю національної економіки. Ця недовіра поширюється й на недержавні пенсійні фонди, що значно обмежує кількість учасників системи. Громадяни побоюються втратити накопичені кошти або зіткнутися з непрозорими умовами інвестування;

- недостатній рівень знань із фінансового планування. Ще однією проблемою є низький рівень обізнаності населення про важливість довгострокового фінансового планування. Більшість громадян не розглядає питання пенсійного забезпечення як пріоритетне і часто орієнтується на короткострокові заощадження. Це зумовлено як браком знань про переваги накопичувальної системи, так і відсутністю культури фінансового планування;

- одним із фундаментальних чинників низького рівня залучення до НПФ є відсутність системної фінансової освіти. У шкільній та вузівській програмах практично не приділяється увага питанням управління фінансами, пенсійного забезпечення та довгострокового інвестування. Без належної освітньої бази громадяни не мають змоги приймати раціональні фінансові

рішення, що підриває перспективи розвитку системи приватного пенсійного забезпечення.

Іншою важливою проблемою є вкрай несприятливе співвідношення між пенсійними внесками та виплатами (Рис.2.14).

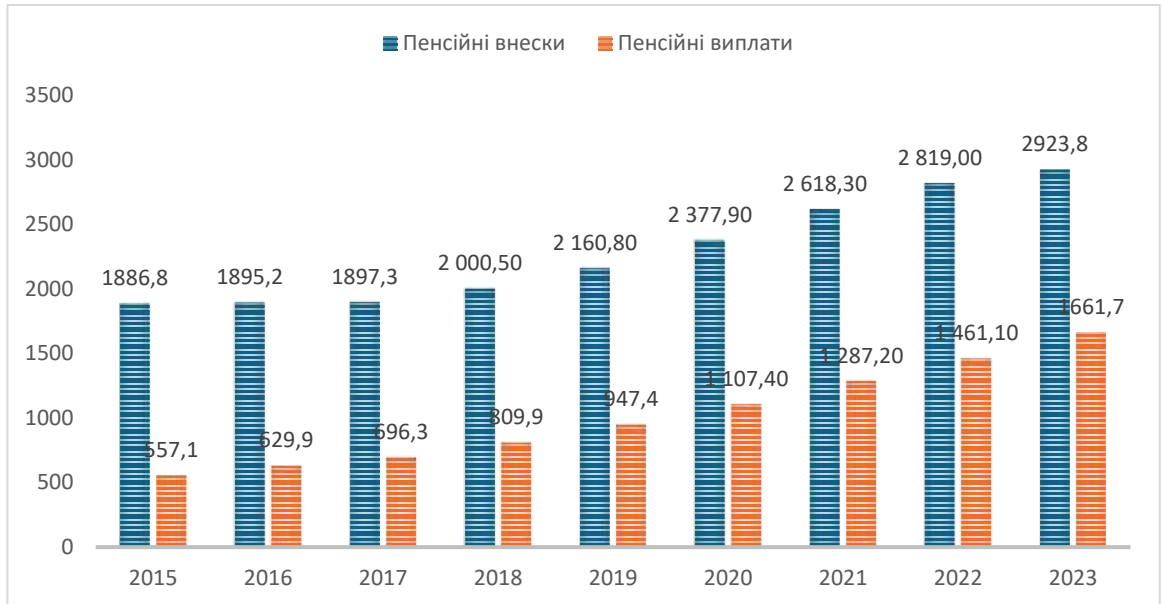

Рисунок 2.14. Співвідношення пенсійних внесків та виплат в період 2015-2023 років, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [35]

Така ситуація особливо загострюється у періоди економічних криз (військовий стан тільки підсилює даний аспект). Це спричиняє зменшення притоку нових учасників до недержавних пенсійних фондів, уповільнюючи темпи зростання обсягів пенсійних внесків. У той же час, темпи зростання пенсійних виплат перевищують приріст внесків у відносному вимірі, що створює додатковий тиск на фінансову стабільність фондів і підсилює загрозу їх стабільному функціонуванню уже в найближчій.

В цілому, розвиток вітчизняних НПФ стримується через низку ключових проблем. Серед основних викликів слід виокремити низький рівень фінансової грамотності населення, що обмежує його здатність ухвалювати обґрунтовані рішення щодо накопичувального пенсійного забезпечення. Нестача довіри до фінансових інституцій також зменшує залученість громадян до НПФ. Окрім того, недосконале нормативно-правове

регулювання, обмеженість інструментів для інвестування активів і відсутність системної інформаційної підтримки є суттєвими бар'єрами для повноцінного функціонування та розвитку НПФ в Україні.

РОЗДІЛ 3

ЗАСАДИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід функціонування недержавних фондів пенсійного страхування

Недержавні пенсійні фонди є важливою складовою сучасних пенсійних систем у багатьох країнах світу, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності населення після виходу на пенсію. У розвинених державах НПФ відіграють ключову роль у диверсифікації пенсійних джерел, доповнюючи державні соціальні програми та корпоративні пенсійні схеми. Ефективність функціонування цих фондів залежить від інтеграції економічних, законодавчих та соціальних факторів, які створюють сприятливе середовище для залучення як вкладників, так і учасників системи. Досвід розвинутих країн демонструє успішну реалізацію недержавного пенсійного страхування через широкі податкові стимули, розвиток інвестиційного ринку та ефективне регулювання діяльності фондів.

Вивчення зарубіжного досвіду функціонування НПФ дозволяє виявити найкращі практики, які можуть бути адаптовані до умов України. Особливо це стосується питань інституційного розвитку, підвищення рівня фінансової грамотності населення, вдосконалення законодавчого поля та забезпечення прозорості інвестиційної діяльності. Аналіз міжнародних моделей показує, що створення умов для довгострокових накопичень, зменшення ризиків втрати пенсійних активів і впровадження інноваційних інструментів управління коштами є критично важливими для сталого розвитку системи недержавного пенсійного страхування [42, с. 145].

Система недержавного пенсійного забезпечення в США є однією з найбільш розвинених у світі, що ґрунтується на принципах індивідуального накопичення та роботодавчого спонсорства. Її основу складають корпоративні пенсійні плани, індивідуальні пенсійні рахунки (Individual Retirement Accounts – IRA) та інші програми, спрямовані на формування пенсійних заощаджень громадян. Особливістю цієї системи є її добровільний характер: працівники та роботодавці самостійно приймають рішення щодо участі в пенсійних програмах, а держава, у свою чергу, створює сприятливі умови через податкові пільги.

Серед найпоширеніших пенсійних планів у США виділяються плани типу 401(k), які дозволяють працівникам відраховувати частину заробітної плати на пенсійні накопичення з можливістю додаткових внесків з боку роботодавця. Такі плани є фондovаними, що означає, що всі накопичення зберігаються на окремих рахунках і інвестуються для отримання доходу. Важливою рисою американської системи є широкий спектр інвестиційних інструментів, доступних для учасників, що дозволяє диверсифікувати ризики. Крім того, індивідуальні пенсійні рахунки IRA надають можливість самостійного управління пенсійними накопиченнями. Регулювання системи забезпечується на рівні федерального законодавства, зокрема Законом про забезпечення доходів на випадок виходу на пенсію (ERISA), який встановлює вимоги щодо прозорості, відповідальності та захисту прав учасників. У поєднанні з високим рівнем фінансової грамотності населення, система недержавного пенсійного забезпечення в США є ефективним механізмом соціального захисту, що зменшує залежність громадян від державних пенсійних програм [42, с. 146].

Система недержавного пенсійного забезпечення в Німеччині є важливою складовою загальної пенсійної системи країни, яка доповнює державне пенсійне страхування та спрямована на забезпечення додаткових джерел доходів у старості. Вона побудована на основі принципу багаторівневої моделі, яка включає обов'язкову державну пенсію,

корпоративні пенсійні схеми (Betriebliche Altersversorgung – BAV) та приватне пенсійне забезпечення (Private Altersvorsorge). Ця система відзначається високим рівнем регуляції, а також значною участю роботодавців у забезпеченні працівників додатковими пенсійними виплатами.

Однією з ключових особливостей німецької системи є розвинена інфраструктура корпоративних пенсій, які можуть реалізовуватись через пенсійні фонди, страхові компанії або спеціальні резерви на підприємствах. Працівники мають можливість брати участь у фінансуванні пенсійних схем через так звані відрахування із заробітної плати (Entgeltumwandlung), що стимулюється податковими пільгами. Приватне пенсійне забезпечення включає різноманітні програми, такі як «Рістер-пенсії» (Riester-Rente) та «Руруп-пенсії» (Rürup-Rente), які призначені для заохочення індивідуальних накопичень через фінансову підтримку з боку держави. Важливою рисою системи є її орієнтація на довгострокову стабільність і захист прав учасників, що забезпечується суворим регулюванням і прозорістю. Таким чином, система недержавного пенсійного забезпечення в Німеччині сприяє диверсифікації джерел пенсійних доходів, зменшенню фінансового навантаження на державну пенсійну систему та підтримці високого рівня життя населення в старості [43].

Система недержавного пенсійного забезпечення в Угорщині є важливим компонентом загальної пенсійної системи, що спрямована на забезпечення додаткових пенсійних накопичень для громадян. Вона сформувалася у контексті реформ 1990-х років, коли країна перейшла до трирівневої пенсійної системи, яка включає державну, корпоративну (обов'язкову) та приватну (добровільну) складові. Основу недержавного пенсійного забезпечення складають добровільні пенсійні фонди (Önkéntes Nyugdíjpréztárák), які надають громадянам можливість самостійно накопичувати кошти для майбутнього пенсійного забезпечення.

Однією з ключових особливостей угорської системи є високий рівень регулювання та підтримка з боку держави. Учасники добровільних пенсійних

фондів отримують податкові пільги на внески, що сприяє заохоченню громадян до участі в цих програмах. Пенсійні фонди в Угорщині функціонують на принципах накопичення і диверсифікації активів, що дозволяє зменшувати ризики інвестування. Однак, незважаючи на наявність державних стимулів, рівень охоплення населення залишається помірним через економічну нестабільність та недовіру до фінансових інститутів. Важливим аспектом є також поступове зниження ролі обов'язкових накопичень після реформ 2010-х років, що посилило залежність пенсійного забезпечення від добровільних накопичень.

Система недержавного пенсійного забезпечення у Швеції є складовою багаторівневої пенсійної моделі, яка спрямована на забезпечення фінансової стабільності громадян у старості. Вона складається з професійних пенсійних схем, які реалізуються на основі колективних трудових договорів, та приватних пенсійних накопичень. Професійні пенсійні схеми охоплюють близько 90% працівників і передбачають внески роботодавців та працівників. Ці схеми, що фінансуються за рахунок доходів працівників, можуть включати як плани з фіксованими внесками, так і з фіксованими виплатами, забезпечуючи стабільність пенсійних виплат. Основними групами, які користуються професійними пенсійними схемами, є державні службовці, муніципальні працівники та представники приватного сектору [44].

Приватне пенсійне забезпечення у Швеції має добровільний характер і передбачає участь громадян, які прагнуть накопичити додатковий дохід до пенсії. Це здійснюється через фінансові інструменти, пропоновані банками, страховими компаніями або іншими установами. Хоча раніше держава надавала податкові пільги для заохочення участі у приватних пенсійних програмах, з часом ці пільги були скорочені, щоб уникнути дублювання соціального забезпечення. Незважаючи на це, приватні пенсійні накопичення залишаються важливим елементом загальної системи, особливо для тих, хто прагне більшого фінансового забезпечення у старості.

Особливістю шведської системи недержавного пенсійного забезпечення є суворе регулювання інвестиційної діяльності пенсійних фондів, що забезпечує стабільний приріст активів. Пенсійні фонди активно застосовують інструменти фондового ринку, інвестують у нерухомість та інші активи, що дозволяє диверсифікувати ризики. Прозорість і надійність цієї системи забезпечують високий рівень довіри громадян. Разом з тим, система стикається з певними викликами, такими як адаптація до демографічних змін і необхідність забезпечення достатнього рівня доходів для низькооплачуваних працівників. Проте багаторівнева структура забезпечує стабільність системи навіть у періоди економічної нестабільності, роблячи її ефективною моделлю для забезпечення добробуту населення.

Пенсійна система Японії останнім часом зазнала кількох значних реформ у сфері державного та професійного пенсійного забезпечення. Наразі вона складається з національної пенсійної системи, яка передбачає фіксовані ставки внесків і пенсійні виплати, а також пенсій, пов'язаних із зайнятістю працівників у державному і приватному секторах. Ці два елементи разом формують основу державної пенсії [48, с.11]. Крім того, роботодавці мають можливість створювати пенсійні фонди для своїх працівників, які частково замінюють державну пенсію, що залежить від доходу, та надають додаткові виплати. Працівники, які не мають доступу до корпоративних пенсійних планів, а також самозайняті особи можуть відкривати рахунки з фіксованими внесками в Національній асоціації Пенсійного фонду. У 2001 році були впроваджені корпоративні пенсійні плани з фіксованими виплатами та внесками, що стало важливим кроком для вдосконалення системи.

У Японії також існують різноманітні добровільні приватні пенсійні плани. Раніше професійна пенсійна система включала пенсійні фонди для працівників і плани з податковою кваліфікацією. Однак ці схеми вважалися недостатньо надійними для забезпечення стабільного пенсійного доходу. У зв'язку з цим були запроваджені нові плани з фіксованими внесками та виплатами [45, с. 11]. Для самозайнятих осіб та працівників, чий роботодавець

не забезпечують пенсійних планів, функціонує Національна асоціація Пенсійного фонду. Додатково роботодавці можуть застосовувати механізми книжкового резерву для пенсійних виплат. Крім того, уряд розробив спеціальні плани взаємодопомоги, спрямовані на підтримку пенсійного забезпечення у малих підприємствах. На основі здійсненого аналізу, слід сформулювати таблицю з основними параметрами приватних пенсійних схем провідних країн світу (таблиця 3.1.).

Таблиця 3.1. Порівняння головних особливостей систем недержавного пенсійного забезпечення в США, Німеччині та Швеції

Параметр	США	Німеччина	Швеція
Структура пенсійної системи	Трирівнева система: 1) державне соціальне забезпечення (Social Security); 2) корпоративні пенсійні плани (наприклад, 401(k)); 3) індивідуальні пенсійні рахунки (IRA).	Трирівнева система: 1) державна пенсія (Gesetzliche Rentenversicherung); 2) корпоративні пенсійні схеми (Betriebliche Altersversorgung); 3) приватні пенсійні плани (Private Altersvorsorge).	Трирівнева: державна пенсія, професійні пенсійні плани, добровільні приватні накопичення
Участь роботодавців	Роботодавці часто пропонують пенсійні плани 401(k) з можливістю співфінансування внесків працівників.	Багато роботодавців надають корпоративні пенсійні схеми, які доповнюють державну пенсію.	Широке залучення роботодавців у професійні пенсійні плани з обов'язковими внесками.
Роль держави	Держава забезпечує базову пенсію через Social Security; недержавні пенсійні плани регулюються, але є добровільними.	Держава надає основну пенсію та стимулює приватні накопичення через податкові пільги.	Держава встановлює суворі стандарти регулювання та захисту прав учасників, контроль якості управління активами
Податкові стимули	Внески до 401(k) та IRA не оподатковуються до моменту зняття коштів; інвестиційний дохід також не оподатковується до зняття.	Внески до приватних пенсійних планів можуть бути відняті від оподаткованого доходу; інвестиційний дохід часто звільняється від податків.	Податкові пільги для учасників професійних та приватних пенсійних планів.
Інвестиційні можливості	Широкий спектр інвестиційних опцій, включаючи акції, облігації, взаємні фонди та інші фінансові інструменти.	Інвестиції здійснюються через страхові компанії, банки та інші фінансові установи з різними рівнями ризику та доходності.	Прозора інвестиційна політика з диверсифікацією активів та мінімізацією ризиків
Ризики та гарантії	Інвестиційний ризик несе учасник; існують страхові механізми для захисту від банкрутства роботодавця.	Держава гарантує базову пенсію; приватні плани можуть мати гарантії залежно від умов договору.	Державна пенсія гарантується; добровільні фонди не мають державних гарантій, і ризик несе учасник.

Джерело: [42-45]

Здійснений аналіз, дає нам змогу зробити відповідний висновок, що для вдосконалення системи недержавного пенсійного страхування в Україні доцільно використати досвід Швеції. Ця країна демонструє високий рівень прозорості, стабільності та ефективності управління пенсійними фондами, що робить її прикладом для наслідування.

Швеція має розвинену трирівневу модель пенсійного забезпечення, де другий і третій рівні включають професійні та добровільні пенсійні схеми. Особливу увагу слід звернути на шведський підхід до регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів, що базується на суворих стандартах прозорості та ефективного управління активами. У шведській моделі активи фондів інвестуються у диверсифіковані портфелі, що дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити стабільний дохід для учасників. Це може стати прикладом для розробки інвестиційної політики українських НПФ.

Також заслуговує на увагу шведський механізм стимулювання участі громадян у пенсійних накопиченнях, зокрема через податкові пільги та роз'яснювальну роботу щодо довгострокових вигод системи. Використання цих практик в Україні сприятиме підвищенню довіри до недержавних пенсійних фондів, стимулюванню участі населення та роботодавців, а також зміцненню фінансової стійкості всієї пенсійної системи.

Як висновок слід відзначити, що здійснений нами аналіз зарубіжного досвіду систем недержавного пенсійного забезпечення демонструє високий рівень адаптивності до соціально-економічних умов конкретної країни. Моделі, впроваджені у Швеції, Японії, Німеччині та США, акцентують увагу на диверсифікації пенсійних джерел, прозорому регулюванні, ефективному управлінні ризиками та інвестиціями. Спільною рисою є стимулювання участі громадян через податкові пільги, розвиток фінансової культури та доступність недержавних пенсійних планів. Значна роль відведена добровільним та корпоративним пенсійним фондам, які забезпечують довгострокове зростання пенсійних активів та підвищують рівень соціального захисту громадян.

Впровадження зарубіжного досвіду в Україні можливе через адаптацію системи недержавного пенсійного забезпечення до сучасних економічних реалій країни. Пріоритетними заходами є вдосконалення регуляторної бази, розширення податкових стимулів для роботодавців та громадян, а також посилення фінансової грамотності населення. Зокрема, модель Швеції із широким залученням держави до нагляду та стимулювання добровільних накопичень може сприяти підвищенню довіри до системи. Важливо також перейняти практики Японії щодо розвитку корпоративних фондів, що створить додаткові стимули для роботодавців і працівників. Ці підходи дозволять забезпечити стійкість української пенсійної системи, підвищити рівень соціального захисту та зменшити навантаження на державний бюджет.

3.2. Концептуальні підходи до реалізації пенсійної реформи в Україні

Пенсійна реформа є одним із ключових викликів для соціально-економічного розвитку України, оскільки діюча система не здатна ефективно забезпечити потреби громадян у старості. Основною проблемою є дисбаланс між зростанням витрат на пенсійне забезпечення та недостатністю надходжень до Пенсійного фонду, що обумовлено демографічними змінами, високим рівнем тіньової зайнятості та економічною нестабільністю. У цих умовах важливим напрямом реформування є розвиток третього рівня пенсійної системи – недержавного пенсійного забезпечення, яке може стати ефективним інструментом для зменшення навантаження на державну пенсійну систему та підвищення рівня соціального захисту населення.

Третій рівень пенсійної системи в Україні має значний потенціал для мобілізації довгострокових фінансових ресурсів через залучення громадян, роботодавців і фінансових установ до процесу пенсійних накопичень.

Удосконалення регуляторного середовища, створення економічних стимулів для участі населення та роботодавців у недержавних пенсійних фондах, а також підвищення довіри до фінансових інститутів є ключовими передумовами успішної реалізації реформи. Концептуальні підходи до розвитку третього рівня повинні враховувати найкращі світові практики, такі як впровадження прозорих механізмів управління активами, стимулювання добровільних накопичень та забезпечення надійного захисту прав учасників системи.

На думку Бурденюк С. В., у перспективі накопичувальне пенсійне страхування здатне забезпечити національну економіку значними фінансовими ресурсами. Накопичувальний елемент пенсійної системи сприятиме підвищенню зацікавленості громадян та їхніх роботодавців у здійсненні пенсійних внесків, зниженню податкового навантаження на роботодавців, створенню потужного джерела інвестиційних ресурсів для економічного зростання країни, а також забезпечить ефективніше управління системою пенсійного забезпечення [46, с. 145].

Економісти зазначають, що для впровадження накопичувальної пенсійної системи необхідно створити ринок, здатний приймати пенсійні кошти для інвестування. Законодавством передбачено створення Пенсійного казначейства, яке функціонуватиме як юридична особа публічного права. Накопичувальна система пенсійного страхування здатна забезпечити національну економіку додатковими фінансовими ресурсами. Прогнозні дані свідчать про формування потужної фінансової бази накопичувального рівня пенсійної системи (табл. 3.2).

Розвиток накопичувальної пенсійної системи може стати ефективним інструментом для мінімізації негативного впливу старіння населення на стійкість пенсійного забезпечення. Вона дозволяє зменшити фінансове навантаження на солідарний рівень та створити персоніфіковані накопичення, що підвищують добробут майбутніх пенсіонерів.

У наукових колах існують різні підходи до визначення оптимального віку для участі працівників у накопичувальній системі. Деякі дослідники вважають за доцільне розпочинати накопичення з 25 років, аргументуючи це довготривалим періодом інвестування, що забезпечує капіталізацію внесків. Водночас інша група науковців пропонує починати з 39–40 років, мотивуючи це тим, що у цьому віці громадяни зазвичай мають стабільніший дохід, що дозволяє робити більш значні внески у систему. Вибір оптимальної моделі має базуватися на аналізі економічних, демографічних та соціальних факторів, що впливають на здатність населення здійснювати пенсійні накопичення.

Таблиця 3.2. Прогноз впливу запровадження загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення для учасників (макроекономічні показники)

Показники	2023	2030	2040	2050
Чисельність платників внесків, тис. осіб	10,571	9,977	9,246	7,928
Фінансові показники у цінах поточного року, млн грн				
Накопичувальні внески	48,534	105,301	261,506	448,192
Накопичені активи працівників	49,135	616,442	2,738,283	6,959,192
Активи пенсіонерів	x	26,439	408,333	1,936,000
Фінансові показники у % до ВВП				
Накопичувальні внески	0,09	1,2	1,8	2,2
Накопичені активи працівників	0,09	6,9	18,6	34,9
Активи пенсіонерів	x	0,6	5,0	14,2

Джерело: [47]

При цьому важливо враховувати такі чинники, як фінансова стабільність Пенсійного фонду, достатній період для накопичення коштів, а також здатність фінансового ринку приймати значні обсяги пенсійних внесків. Прем'єр-міністр Д. Шмигаль заявив, що після впровадження накопичувальної системи українці отримуватимуть дві пенсії, причому нова система стане доповненням до солідарної. За оцінками НКЦПФР, економічний ефект від введення накопичувальної пенсійної системи може скласти 477 млрд грн до 2030 року.

У цілому, накопичувальна система є ефективним інструментом для мінімізації впливу демографічних змін на пенсійну систему та забезпечення додаткових інвестиційних ресурсів для держави. Її впровадження сприятиме зміцненню пенсійної системи в цілому та забезпеченню сталого економічного розвитку.

В другому розділі, нами було досліджено основні проблеми, які притаманні вітчизняній системі недержавного пенсійного забезпечення, і їх вирішення потребує негайної реакції, для зростання її важливості в сукупній пенсійній системі.

Система недержавного пенсійного забезпечення в Україні є важливим елементом соціально-економічної політики, яка спрямована на забезпечення гідного рівня життя громадян після виходу на пенсію. Однак ефективність цієї системи залишається обмеженою через низку проблем, пов'язаних із законодавчими бар'єрами, недостатньою фінансовою грамотністю населення, низьким рівнем довіри до недержавних пенсійних фондів та обмеженими інвестиційними можливостями. Для усунення цих недоліків і забезпечення сталого розвитку системи необхідно вжити комплекс заходів, спрямованих на її вдосконалення, і ці напрями подані на наступному рис. 3.1.

Рисунок 3.3. Основні напрями удосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Джерело: складено автором на основі [48-49]

Виконання наступних кроків дасть змогу вивести систему недержавного пенсійного забезпечення на якісно новий рівень та підвищити в цілому рівень довіри до неї. Опишемо більш детально кожен із запропонованих кроків

Удосконалення законодавства. Для ефективного функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення необхідно впроваджувати послідовні зміни до законодавства, спрямовані на спрощення регулювання діяльності пенсійних фондів, усунення правових бар'єрів і забезпечення прозорості інвестиційних операцій. Законодавче поле повинно забезпечувати чіткі правила гри для учасників ринку, сприяти посиленню контролю над дотриманням норм і стимулювати активну участь роботодавців та громадян у системі недержавного пенсійного забезпечення.

Диверсифікація інвестицій НПФ. Диверсифікація портфелів інвестицій є ключовою умовою для зниження ризиків і забезпечення стабільності доходів від пенсійних накопичень. Недержавні пенсійні фонди повинні

розширювати спектр інвестиційних інструментів, спрямовуючи кошти в різні галузі економіки, інноваційні проєкти та фінансові активи з низьким рівнем ризику. Такий підхід дозволить не лише забезпечити збереження пенсійних коштів, а й сприяти зростанню економіки України.

Податкові стимули та пільги. Ефективним інструментом розвитку системи є створення податкових стимулів для учасників НПФ, таких як зменшення оподаткування для фізичних осіб, які здійснюють пенсійні внески, і податкові пільги для роботодавців, які фінансують участь своїх працівників у пенсійних фондах. Це сприятиме популяризації системи недержавного пенсійного забезпечення та залученню більшої кількості учасників.

Фінансова грамотність населення є однією з ключових умов ефективного функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення. Низький рівень розуміння громадянами принципів роботи фінансових ринків, механізмів пенсійних накопичень і переваг участі в недержавних пенсійних фондах значно обмежує їхній потенціал. Проведення масштабних інформаційних кампаній, організація тренінгів та семінарів дозволять людям усвідомити, чому важливо самостійно планувати свої пенсійні накопичення та як недержавні пенсійні фонди можуть стати ефективним інструментом для досягнення цього. Освітні ініціативи мають бути орієнтовані не лише на молодь, але й на громадян середнього та передпенсійного віку, які мають реальні можливості розпочати накопичення.

Крім того, важливо впроваджувати фінансову грамотність у шкільні та університетські програми, формуючи у молодого покоління культуру заощадження та розуміння важливості довгострокового фінансового планування. Практичний аспект фінансової грамотності може бути посилений через створення спеціальних онлайн-платформ, мобільних додатків і інтерактивних матеріалів, які допомагають громадянам розраховувати свої пенсійні внески, аналізувати можливі результати та ознайомлюватися з ризиками.

Довіра до системи недержавного пенсійного забезпечення є фундаментальною умовою її успішного розвитку. Низький рівень довіри з боку населення переважно обумовлений історичними факторами, економічною нестабільністю та недостатнім регулюванням цієї сфери. Для підвищення довіри необхідно впровадити комплекс заходів, спрямованих на забезпечення прозорості роботи недержавних пенсійних фондів, а також ефективного контролю за їх діяльністю. Це може включати створення відкритих баз даних про фінансові показники фондів, впровадження системи незалежного аудиту та регулярне звітування перед громадськістю [50].

Крім того, необхідно забезпечити ефективне регулювання та нагляд за діяльністю недержавних пенсійних фондів з боку держави. Це включає впровадження сучасного законодавства, яке б відповідало міжнародним стандартам, а також посилення відповідальності керівництва фондів за зловживання та неефективне управління активами. Додатково, важливою складовою є проведення інформаційних кампаній, що підкреслюють надійність системи, її переваги та успіхи. Залучення громадянського суспільства та експертного середовища до обговорення питань реформування також сприятиме зміцненню довіри, оскільки підвищить рівень обізнаності населення та підтримає почуття їхньої участі у формуванні системи.

Цифровізація процесу недержавного пенсійного забезпечення. Цифровізація є ключовим напрямом модернізації системи недержавного пенсійного забезпечення, який спрямований на підвищення її ефективності, прозорості та зручності для учасників. Впровадження сучасних цифрових технологій дозволяє спростити процес взаємодії між пенсійними фондами, їх учасниками та регулюючими органами. Це включає створення електронних платформ для управління пенсійними рахунками, де учасники можуть в режимі реального часу перевіряти стан своїх накопичень, вносити зміни до контрактів, а також отримувати інформацію про результати інвестиційної діяльності фонду. Додатково, цифрові рішення спрощують адміністрування

пенсійних фондів, знижуючи витрати на управління та підвищуючи загальну ефективність їх функціонування.

Другий аспект цифровізації стосується автоматизації процесів збирання та обробки даних. Завдяки використанню штучного інтелекту та аналітичних інструментів, пенсійні фонди можуть ефективніше прогнозувати ризики, оптимізувати інвестиційні стратегії та забезпечувати кращий захист активів своїх учасників. Важливою складовою є інтеграція цифрових платформ із системами державного пенсійного забезпечення та іншими фінансовими установами, що дозволить створити єдину екосистему для управління пенсійними накопиченнями [49, с. 45].

Запровадження концептуальних підходів до пенсійної реформи в Україні, з урахуванням розвитку третього рівня пенсійної системи, є важливим кроком для забезпечення соціальної та фінансової стабільності держави. Здійснений аналіз показав необхідність акцентування уваги на фінансовій грамотності населення, підвищенні рівня довіри до пенсійних інституцій, а також на важливості цифровізації процесів управління. Успішна реалізація таких підходів сприятиме зміцненню довіри громадян до системи пенсійного забезпечення, зменшенню впливу демографічних викликів та залученню довгострокових інвестиційних ресурсів.

Для України особливо актуальним є створення прозорих механізмів регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів, стимулювання участі роботодавців у формуванні пенсійних внесків, а також інтеграція цифрових технологій у процес управління пенсійними накопиченнями. Ці заходи дозволять підвищити ефективність пенсійної системи, адаптувати її до сучасних викликів та створити сприятливі умови для забезпечення гідного рівня життя громадян у пенсійному віці.

ВИСНОВКИ

Написання даної кваліфікаційної магістерської роботи дозволяє зробити наступні висновки:

1. Вітчизняна система пенсійного страхування базується на принципах солідарності, накопичення та добровільності, що відображено в її трирівневій структурі. Кожен рівень виконує свої функції та завдання, які спрямовані на забезпечення фінансової стабільності та соціальної захищеності громадян. Однак, попри реформаторські зусилля, пенсійна система України стикається з численними викликами, такими як демографічний спад, високий рівень тіньової зайнятості та недостатня ефективність управління пенсійними фондами. Аналіз сутності пенсійного страхування та його ролі в суспільстві дає змогу глибше зрозуміти основні проблеми системи та знайти шляхи їх вирішення.

2. Недержавні пенсійні фонди відіграють ключову роль у формуванні сучасної пенсійної системи України, доповнюючи державний рівень соціального захисту. Їх функціонування спрямоване на накопичення коштів для забезпечення додаткових пенсійних виплат громадянам, які досягли пенсійного віку або втратили працездатність. НПФ дозволяють залучити довгострокові інвестиції, що сприяє фінансовій стабільності системи та забезпечує зростання рівня життя громадян. Однак розвиток цих фондів в Україні стримується низкою викликів, серед яких низький рівень довіри до таких інституцій, слабка фінансова грамотність населення та обмежене регулювання.

3. Здійснений нами аналіз показав, що організаційно-правові основи діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні чітко визначаються законодавством, що забезпечує їх прозорість та регульованість. Основними принципами функціонування є добровільність участі громадян, роботодавців та інших суб'єктів, індивідуальність пенсійних накопичень, а також

рівноправність усіх учасників. Законодавча база, зокрема Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення", створює підґрунтя для розвитку системи накопичувального пенсійного забезпечення, орієнтованої на довгострокову фінансову стабільність. НПФ відіграють важливу роль у системі соціального захисту, забезпечуючи додаткові можливості для пенсійного накопичення поза межами державної системи. Їх діяльність спрямована на акумулювання фінансових ресурсів, які в подальшому інвестуються для забезпечення достатньої дохідності.

4. Здійснений в роботі показав, що вітчизняній системі пенсійного страхування притаманні ряд структурних та економічних проблем, які стримують її ефективний розвиток. Основною проблемою є надмірна залежність солідарного рівня від демографічної ситуації та ринку праці. Високий рівень тіньової зайнятості, низька середня заробітна плата, а також зростаюча еміграція працездатного населення призводять до дефіциту Пенсійного фонду. Водночас підвищення пенсійного віку, зумовлене демографічними викликами, не супроводжується належним підвищенням якості життя пенсіонерів, що погіршує суспільне сприйняття реформ. Також недосконалість механізмів недержавного пенсійного забезпечення, таких як низька довіра громадян до НПФ та недостатній розвиток інвестиційних інструментів, обмежує ефективність системи.

5. Сучасний стан недержавного пенсійного страхування в Україні характеризується недостатньою інтеграцією до загальної пенсійної системи та слабкою популярністю серед громадян. Здійснений аналіз показав позитивну динаміку зростання активів і пенсійних виплат, що є результатом ефективної інвестиційної політики та збільшення довіри населення до цього інституту. Проте розвиток ринку залишається нерівномірним і залежить від економічних умов, стабільності фінансової системи та рівня фінансової грамотності населення. Важливими факторами є також обмежений набір інструментів для інвестування та високі ризики, пов'язані з макроекономічною ситуацією.

6. Розвиток вітчизняних НПФ стримується через низку ключових проблем. Серед основних викликів слід виокремити низький рівень фінансової грамотності населення, що обмежує його здатність ухвалювати обґрунтовані рішення щодо накопичувального пенсійного забезпечення. Нестача довіри до фінансових інституцій також зменшує залученість громадян до НПФ. Окрім того, недосконале нормативно-правове регулювання, обмеженість інструментів для інвестування активів і відсутність системної інформаційної підтримки є суттєвими бар'єрами для повноцінного функціонування та розвитку НПФ в Україні.

7. Впровадження зарубіжного досвіду в Україні можливе через адаптацію системи недержавного пенсійного забезпечення до сучасних економічних реалій країни. Пріоритетними заходами є вдосконалення регуляторної бази, розширення податкових стимулів для роботодавців та громадян, а також посилення фінансової грамотності населення. Зокрема, модель Швеції із широким залученням держави до нагляду та стимулювання добровільних накопичень може сприяти підвищенню довіри до системи. Важливо також перейняти практики Японії щодо розвитку корпоративних фондів, що створить додаткові стимули для роботодавців і працівників. Ці підходи дозволять забезпечити стійкість української пенсійної системи, підвищити рівень соціального захисту та зменшити навантаження на державний бюджет.

8. Запровадження концептуальних підходів до пенсійної реформи в Україні, з урахуванням розвитку третього рівня пенсійної системи, є важливим кроком для забезпечення соціальної та фінансової стабільності держави. Здійснений аналіз показав необхідність акцентування уваги на фінансовій грамотності населення, підвищенні рівня довіри до пенсійних інституцій, а також на важливості цифровізації процесів управління. Успішна реалізація таких підходів сприятиме зміцненню довіри громадян до системи пенсійного забезпечення, зменшенню впливу демографічних викликів та залученню довгострокових інвестиційних ресурсів. Для України особливо

актуальним є створення прозорих механізмів регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів, стимулювання участі роботодавців у формуванні пенсійних внесків, а також інтеграція цифрових технологій у процес управління пенсійними накопиченнями. Ці заходи дозволять підвищити ефективність пенсійної системи, адаптувати її до сучасних викликів та створити сприятливі умови для забезпечення гідного рівня життя громадян у пенсійному віці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ринок фінансових послуг: підручник / кол. авторів; ред. Н. В. Приказюк; Київ : ФОП Ямчинський О. В., 2019. 757 с.
2. Базилевич В. Державні фінанси . В. Базилевич, Л. Баластрик. К. : Атіка, 2002. С. 122 – 149.
3. Кичко І. Страхування як елемент фінансового механізму соціального захисту. *Фінанси України*. 2005. № 4. С. 148 – 153.
4. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. Київ : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. 248 с.
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення 15.12.2024)
6. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. К.: Знання, 2008. 1019 с.
7. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні : підручник. Х. : Одиссей, 2001. С. 143 – 145.
8. Бойко М. Д. Право пенсійного забезпечення в Україні : навчальний посібник. Вид. 2-е, випр. та доп. К. : Атіка, 2006. С. 84
9. Економіка праці та соціально-трудова відносини : підручник. за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. К. : КНЕУ, 2009. 711 с.
10. Жернаков В. В. Пенсійне забезпечення: Навч. посіб. за ред. В. В. Жернакова. Харків, 2013. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2013/Pr_0025.pdf (дата звернення: 04.11.2024)
11. Третяк Д. Д. Суперечності розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. Вип. 1. С. 89-93.

12. Юрій С. І. Соціальне страхування : підручник / С. І. Юрій, М. П. Шаварина, Н. В. Шаманська. К. : Кондор, 2006. 464 с.
13. Шумило М. М. Правові відносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К. : Ніка-Центр, 2016. 680 с
14. Жмурко І. В. Сутність пенсійної системи та її місце в системі соціального захисту населення. *Бізнес Інформ*. 2014. №12.
15. Шумило, М.М., 2017. Функції пенсійної системи України. *Соціальне право*. №1 С. 184-194.
16. Румик, І., Кузьмінський, В., & Костильова, В. (2023). Особливості функціонування недержавних пенсійних фондів. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (2(70), 29–37.
17. Грушко, В.І., Скулиш, Ю.І., Лаптієв, С.М., Фатхутдинов, В.Г., Француз, А.І., Румик, І.І., та Пилипенко, О.О. (2019). Система пенсійного забезпечення, 4-те вид., Київ: Університет "КРОК", 512 с.
18. Захаренко, Я.В., Шелест, О.Л., 2019. Пенсійне забезпечення у системі соціального захисту населення. URL: <http://conf.htei.org.ua/wpcontent/uploads/2015/05/zbirkazaporuka2015.pdf#page=127> (дата звернення 11.10. 2024).
19. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV. Дата оновлення: 01.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 27.10.2024).
20. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. Дата оновлення: 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення: 02.11.2024).
21. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. Дата оновлення 03.08.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.10.2024)
22. Дем'янчук О. І. Сутність та сучасний стан розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2021. № 23. С. 55-61.

23. Мацук З. А. Недержавні пенсійні фонди: прагматика та проблематика діяльності в Україні. *Вісник економіки*. 2021. № 3. С. 41–52.
24. Суздалева О. С. Недержавні пенсійні фонди: сучасний стан і перспективи розвитку. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. № 6. С. 90-95.
25. Назаренко Я.Я., Жулин О.В., Теслюк Н.П., Вербицька А.І. Недержавні пенсійні фонди в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Бізнес Інформ*. 2021. № 6. С. 213–218.
26. Приймак, І., & Мацькова, В. Роль недержавних пенсійних фондів у формуванні пенсійного накопичення громадян України. *Чорноморські економічні дослідження*. 2020. № 55(2). С. 80-86.
27. Приймак І. Недержавне пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення України. *Світ фінансів*. 2019. № 3. С. 121-138.
28. Соколовська Г. І. Недержавні пенсійні фонди в Україні: становлення та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 228 с.
29. Горбунова О. А. Європейський досвід організації пенсійного забезпечення. Сучасний рух науки: тези доп. VIII міжнародної науково-практичної інтернетконференції, 3-4 жовтня 2019 р. Дніпро, 2019.С. 441-445
30. Pension Markets in Focus, 2015 edition. URL: Режим доступу: <http://www.oecd.org/finance/private-pensions/pensionmarketsinfocus.htm> (дата звернення: 02.11.2024).
31. Кропельницька С. О., Солоджук Т.В. Соціальне страхування: навч. посіб. [Вид. 3-є, доп. та перероб.] К. : «Центр учбової літератури», 2013. 336 с.
32. Звіти про роботу. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/diyalnist/zvity-pro-robotu/> (дата звернення: 02.11.2024).
33. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org> (дата звернення: 02.11.2024).

34. Офіційний портал Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Pensii.html> (дата звернення: 02.11.2024).
35. Інформація про стан та розвиток недержавного пенсійного забезпечення України на 31.12.2023. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#tab-5> (дата звернення: 02.12.2024)
36. Татарин Н. Б. Недержавні пенсійні фонди: модернізація, тенденції та проблеми розвитку в Україні. *Економіка та держава*. 2021. № 5. С. 82-86.
37. Смирнова І. І., Хачікян С. А. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: тенденції та проблеми розвитку. *Економічний простір*. 2021. № 176. С. 124-129.
38. Private Pension Plan Bulletin Historical Tables and Graphs 1975-2022. URL: https://www.dol.gov/sites/dolgov/files/ebsa/pdf_files/private-pension-plan-bulletin-historical-tables-and-graphs.pdf (дата звернення: 02.11.2024).
39. Seasonally-adjusted-monthly-number-of-employees-in-the-us/URL: <http://https://www.statista.com/statistics/209123/seasonally-adjusted-monthly-number-of-employees-in-the-us/> (дата звернення: 02.11.2024).
40. Державна служба статистики URL: www.ukrstat.com (дата звернення: 02.11.2024).
41. Коваленко Ю. М., Лещенко М. А. Недержавні пенсійні фонди як професійні учасники інвестиційного ринку України. *Проблеми і перспективи економіки управління*. 2021. № 3 (27). С.190–199.
42. Миргород-Карпова, В.В. Функціонування пенсійної системи України, Великобританії та США: порівняльно-правова характеристика. *Правові горизонти*. 2020. Вип. 21 (34). С. 141-147
43. Ren R. Comparative studies on pension funds: a global perspective. Atlantis Press. 2022. № 1. P. 274-280.
44. Pension Savings: The Real Return. 2022. URL: <https://betterfinance.eu/wpcontent/uploads/SUMMARY-BOOKLET-The-Real->

Return-Long-Term-PensionSavings-Report-2022-Edition.pdf (дата звернення 11.11.2024).

45. Chen R. Putting out the NBFire: lessons from the uk's liability-driven investment (ldi) crisis. IMF Working Paper. 2023. 25 p.

46. Бурденюк С. В. Перспективи розвитку накопичувального пенсійного забезпечення в Україні / С. В. Бурденюк // Інноваційна економіка. – 2020. – № 5-6 (84). – С. 142–147. DOI: 10.37332/2309-1533.2020.5-6.18

47. Грицина О. В., Божанова О. В., Шолудько О. В., Тофан І. М., Колодій А. В. Пенсійна реформа в Україні та її перспективи. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 2. С. 52-59. URL: <http://jnas.nbuiv.gov.ua/article/UJRN-0001298763>

48. Пікус, Р., & Трейтяк, О. (2024). Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. (59).

49. Романовська У. 2024. Реформування пенсійного забезпечення в Україні. *Scientia fructuosa*. 5, 157 (Жов 2024), 34–47. DOI:[https://doi.org/10.31617/1.2024\(157\)03](https://doi.org/10.31617/1.2024(157)03).

50. Похил Н. Шляхи модернізації загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 234-238.

51. Димніч О. Участь громадян у діяльності недержавних пенсійних фондів: проблеми і мотивація. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 1. С. 515-521.

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Розвиток недержавних фондів пенсійного страхування

Автор Науковий керівник / Експерт

СкрипникВерховод

Інформація

кафедра соціоекономіки та управління персоналом

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		279
Парафрази (SmartMarks)		134

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2.

15512

Кількість слів

125448

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз		Копія тексту
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://crust.ust.edu.ua/bitstream/123456789/15624/1/Grytsyna.pdf	76 0.49 %
2	https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/npf_4_kv-2023.pdf	55 0.35 %
3	https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/4308/4234/	53 0.34 %
4	https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/npf_4_kv-2023.pdf	48 0.31 %
5	https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3376/3303	45 0.29 %